

**ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Ο γενικός σκοπός της Μελέτης του Περιβάλλοντος είναι η απόκτηση γνώσεων και η ανάπτυξη δεξιοτήτων, αξιών και στάσεων, που επιτρέπουν στο μαθητή να παρατηρεί, να περιγράφει, να ερμηνεύει και σε κάποιο βαθμό να προβλέπει τη λειτουργία, τους συσχετισμούς και τις αλληλεπιδράσεις του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η ανθρώπινη δραστηριότητα στο χώρο και στο χρόνο, με τρόπο ώστε να οδηγείται στη συνειδητοποίηση των πλεονεκτημάτων και της ανάγκης για αειφόρο ανάπτυξη του πλανήτη. Η διαδικασία αυτή αποσκοπεί στη δημιουργία μιας σφαιρικής αντίληψης για τη ζωή που συνιστά κυρίως την ανάπτυξη γνωστικών διασυνδέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ διαφορετικών αντικειμένων, στις οποίες η έμφαση δίνεται στην αντιμετώπιση του μαθητή ως ερευνητή.

2. Αξονες περιεχομένου, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τάξη	Αξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί Στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής Προσέγγισης
A	<i>Ανθρωπογενές περιβάλλον Η τάξη μου</i>	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να αποκτήσουν μία πρώτη επαφή με την κοινωνική ομάδα. Να κατανοήσουν την αναγκαιότητα των κανόνων για τη εύρυθμη λειτουργία της σχολικής τάξης Να επισημαίνουν τις κοινές ανάγκες που ικανοποιεί η τάξη. Να κατανοούν την έννοια της ταξινόμησης απλών αντικειμένων. Να συσχετίζουν την κίνηση με τη μεταβολή της θέσης.	Αλληλεπίδραση Μονάδα-Σύνολο Ομοιότητα- Διαφορά
	<i>Το σχολείο μου</i>	Να ευαισθητοποιηθούν σε βασικά περιβαλλοντικά ζητήματα του σχολικού και του ευρύτερου χώρου. Να αναπτύξουν πνεύμα συνεργασίας για την πραγματοποίηση κοινών δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων στο χώρο του σχολείου. Να κατανοήσουν την αναγκαιότητα τήρησης ορισμένων κανόνων για την αντιμετώπιση εκτάκτων γεγονότων (π.χ. σεισμού, πυρκαγιάς κ.ά.). Να αναπτύξουν ενδιαφέρον και αγάπη για την πατρίδα και την πολιτιστική τους κληρονομιά.	Σύστημα Αλληλεπίδραση Πολιτισμός
	<i>Η οικογένειά μου</i>	Να κατανοήσουν το ρόλο κάθε μέλους στην οικογένεια. Να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της οικογένειας κατά την εξελικτική πορεία της ζωής του παιδιού. Να αντιλαμβάνονται πως η αγάπη, η συνεννόηση και η συνεργασία εξασφαλίζουν την ηρεμία και την ομαλή ζωή της οικογένειας. Να αντιληφθούν τους όρους που πρέπει να ισχύουν στη ζωή, μέσα και έξω από την οικογένεια, σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος.	Ομοιότητα- Διαφορά Μεταβολή Αλληλεπίδραση
	<i>Ο άνθρωπος και ο χρόνος</i>	Να εξοικειωθούν με τη χρονική αλληλουχία γεγονότων και καταστάσεων. Να προσεγγίσουν βασικούς τρόπους μέτρησης του χρόνου και να εξοικειωθούν με τη χρήση λέξεων/φράσεων σχετικών με τη ροή του χρόνου.	Διάσταση Μεταβολή Σύστημα (ταξινόμηση)
	<i>Η γειτονιά μου</i>	Να αποκτήσουν περισσότερη εξοικείωση με τον ευρύτερο χώρο της γειτονιάς και τους ανθρώπους που ζουν και εργάζονται εκεί. Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα αντιμετώπισης προβλημάτων (π.χ. περιβάλλοντος) που αφορούν το ευρύτερο τοπικό περιβάλλον.	Αλληλεπίδραση Ομοιότητα- Διαφορά Διάσταση
	<i>Αντικείμενα από το περιβάλλον μου</i>	Να εξοικειωθούν με τη διάκριση των υλικών σωμάτων σε στερεά, υγρά και αέρια.	Σύστημα Αλληλεπίδραση Μεταβολή

	<i>Η ενέργεια στη ζωή μας</i>	Να αποκτήσουν μια αρχική αντίληψη για το πώς χρησιμοποιείται η ηλεκτρική κυρίως ενέργεια στην καθημερινή ζωή. Να δείχνουν ενδιαφέρον για τους τρόπους εξοικονόμησης της ηλεκτρικής ενέργειας.	Αλληλεπίδραση Μεταβολή
	<i>Αλληλεπίδραση ανθρώπου-περιβάλλοντος</i> <i>Ο τόπος που ζω-τοπική ιστορία</i>	Να κατανοήσουν ότι η συμπεριφορά τους και οι δικές τους ενέργειες, καθώς και όλων των ανθρώπων, έχουν άμεση σχέση και αλληλεπίδραση με τον τόπο στον οποίο ζουν. Να αναγνωρίσουν τη σημασία της ιστορίας και του πολιτισμού του τόπου που ζουν.	Αλληλεπίδραση Σύστημα Μεταβολή Χώρος - χρόνος
	<i>Γνωρίζω το σώμα μου</i>	Να διακρίνουν τα βασικά εξωτερικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου οργανισμού και να αναγνωρίζουν το ρόλο των αισθητηρίων οργάνων ως μέσων αντίληψης και επικοινωνίας με το περιβάλλον. Να ενδιαφερθούν για την υιοθέτηση στάσεων και συμπεριφορών που συμβάλλουν στην καλή διατήρηση της υγείας. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στα άτομα με ειδικές ανάγκες.	Σύστημα Επικοινωνία Ομοιότητα – διαφορά Αλληλεπίδραση
	<i>Οι ανάγκες του ανθρώπου</i>	Να μπορούν να διακρίνουν τις βασικές ανάγκες τους και τον τρόπο ικανοποίησής τους. Να συνδέσουν κάποια επαγγέλματα με την ικανοποίηση συγκεκριμένων αναγκών. Να προβληματιστούν για την ανεπαρκή κάλυψη των βασικών (διατροφικών) αναγκών όλων των παιδιών του κόσμου.	Μονάδα-Σύνολο Αλληλεπίδραση Χώρος - χρόνος
	<i>Επικοινωνία, ενημέρωση και ελεύθερος χρόνος</i>	Να εξοικειωθούν με τα βασικά μέσα μαζικής επικοινωνίας. Να προβληματιστούν για το χρόνο παρακολούθησης προγραμμάτων της τηλεόρασης και για την ποιότητά των προγραμμάτων αυτών. Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους.	Επικοινωνία Ομοιότητα- Διαφορά Αλληλεπίδραση
	<i>Το ταξίδι του ήχου</i>	Να έρθουν σε πρώτη επαφή με την έννοια του ήχου και με ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά του.	Αλληλεπίδραση Μεταβολή
	<i>Πολιτισμός του τόπου μας</i>	Να προσεγγίσουν και να αναπτύξουν ενδιαφέροντα για τους πολιτιστικούς χώρους και τις λαϊκές παραδόσεις του τόπου στον οποίο ζουν. Να αποκτήσουν μια αρχική εξοικείωση με λεξιλόγιο σχετικό με πολιτισμικά στοιχεία του τόπου τους.	Πολιτισμός Χώρος - χρόνος Μεταβολή
	<i>Ο αθλητισμός στο σχολείο μας</i>	Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα τήρησης κανόνων στον αθλητισμό. Να αναπτύξουν πνεύμα συνεργασίας κατά τη διεξαγωγή αθλητικών παιχνιδιών.	Σύστημα Επικοινωνία Αλληλεπίδραση (συνεργασία)
	Φυσικό περιβάλλον <i>Φυτά και ζώα</i>	Να αναγνωρίζουν και να ενδιαφέρονται για τα φυτά και τα ζώα του άμεσου περιβάλλοντός τους. Να διακρίνουν την ποικιλομορφία των φυτών και των ζώων και να κάνουν απλές ταξινομήσεις. Να αναγνωρίζουν τη σχέση του περιβάλλοντος με την ποιότητα της ζωής του ανθρώπου.	Σύστημα Χώρος - χρόνος Ταξινόμηση Μεταβολή
	<i>Ήλιος, αλλαγή ημέρας και νύκτας</i>	Να συνδέουν τις θέσεις του ήλιου στον ουρανό με την εναλλαγή ημέρας και νύκτας. Να αναγνωρίζουν τα οφέλη και τους κινδύνους από την ηλιακή ακτινοβολία.	Σύστημα Χώρος - χρόνος Ταξινόμηση Μεταβολή
B	Ανθρωπογενές περιβάλλον <i>Το σχολείο μου</i>	Να προσανατολιστούν στο συγκεκριμένο σχολικό χώρο και στο ευρύτερο περιβάλλον. Να ευαισθητοποιηθούν για πιθανά ζητήματα επιβάρυνσης του περιβάλλοντος στον ευρύτερο σχολικό χώρο. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι σε συμμαθητές τους με ιδιαίτερα ατομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά.	Αλληλεπίδραση Χώρος - χρόνος Ομοιότητα- Διαφορά
	<i>Η συνοικία /το χωριό μου (Η κοινότητά μου)</i>	Να ενημερωθούν για την ύπαρξη της ποικιλίας των υπηρεσιών που λειτουργούν στη συνοικία τους. Να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα που υπήρχαν και υπάρχουν στη συνοικία τους και στο φυσικό περιβάλλον και να συνεργαστούν για την αντιμετώπισή τους, όπου είναι δυνατό.	Επικοινωνία Ομοιότητα- Διαφορά Μεταβολή Χώρος – χρόνος

			Αλληλεπίδραση
	Φυσικό περιβάλλον Τα φυτά και τα ζώα του τόπου μου	Να διακρίνουν τους παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη των ζώων και των φυτών . Να προσεγγίσουν την έννοια της αλληλεπίδρασης φυτών, ζώων, περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής του ανθρώπου.	Αλληλεπίδραση Σύστημα Μεταβολή
	Έμβια και άβια	Να εξοικειωθούν με τις βασικές ιδιότητες των εμβίων και αβίων. Να προσεγγίσουν ορισμένες από τις μεταβολές των υλικών σωμάτων.	Αλληλεπίδραση Σύστημα Μεταβολή Χώρος - χρόνος
	Κύκλος του νερού – Καιρός	Να συνδέσουν τις διάφορες μορφές και τον κύκλο του νερού με τις καιρικές συνθήκες. Να συνδέουν τις διαφορές στις καιρικές συνθήκες με τη διαδοχή των εποχών και τη γεωγραφική θέση. Να συνδέουν τις καιρικές συνθήκες με τις συνθήκες διαβίωσης και την ποιότητα ζωής του ανθρώπου. Να ευαισθητοποιηθούν στην ορθή χρήση του νερού.	Αλληλεπίδραση Σύστημα Μεταβολή Χώρος - χρόνος
	Αλληλεπίδραση ανθρώπου-περιβάλλοντος Ο τόπος που ζω	Να αναγνωρίζουν τη σχέση του περιβάλλοντος με την ποιότητα ζωής του ανθρώπου και να ενεργοποιούνται για τη φροντίδα και την προστασία του.	Επικοινωνία Αλληλεπίδραση
	Ο προσανατολισμός	Να προσεγγίσουν την έννοια του προσανατολισμού με βάση τα σημεία του ορίζοντα.	Χώρος – χρόνος Μεταβολή
	Κύκλος ζωής και χρόνος	Να περιγράφουν και να επιχειρούν να ερμηνεύουν τις μεταβολές του ανθρώπου (βιολογική εξέλιξη) και του περιβάλλοντός του στην πορεία του χρόνου. Να συνειδητοποιήσουν τη σπουδαιότητα του ρόλου των γονέων στη ζωή του παιδιού.	Μεταβολή Αλληλεπίδραση Χώρος - χρόνος
	Μεταφορές	Να διακρίνουν τα μέσα μεταφοράς αγαθών από τα μέσα μετακίνησης των ανθρώπων. Να αντιληφθούν το ρόλο μεταφοράς στην εξέλιξη του ανθρώπου.	Σύστημα (ταξινόμηση) Μεταβολή
	Οι ανάγκες του ανθρώπου	Να συνειδητοποιήσουν τις βασικές ανάγκες των ανθρώπων, ως μελών της ομάδας και της κοινότητας . Να εκτιμήσουν τη συμβολή των κοινωνικών ομάδων στην κάλυψη των αναγκών του ατόμου. Να εξοικειωθούν με βασικούς κανόνες του κώδικα οδικής κυκλοφορίας που αφορούν στους πεζούς.	Αλληλεπίδραση Επικοινωνία Μονάδα-Σύνολο
	Η ενέργεια στη ζωή μας	Να προσεγγίσουν την έννοια της αξιοποίησης της κίνησης του νερού και του αέρα για να γίνουν διάφορες εργασίες. Να ευαισθητοποιηθούν στη λήψη μέτρων για την αποφυγή της ρύπανσης και μόλυνσης του αέρα και του νερού.	Αλληλεπίδραση Σύστημα Μεταβολή
	Επικοινωνία, ενημέρωση και ελεύθερος χρόνος	Να κατανοήσουν την αναγκαιότητα της επικοινωνίας με τους συνανθρώπους τους. Να αναπτύξουν κριτική στάση για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης.	Αλληλεπίδραση Επικοινωνία
	Πολιτισμός στην ευρύτερη περιοχή	Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για την αναζήτηση και ανάδειξη στοιχείων από το λαϊκό πολιτισμό της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει η κοινότητά τους.	Πολιτισμός Διάσταση
	Αθλητισμός και Ψυχαγωγία	Να κατανοήσουν τη σημασία της άθλησης για τη σωματική ευεξία και την ψυχική υγεία. Να γνωρίσουν την ιστορία των Ολυμπιακών αγώνων και να εκτιμήσουν τη σημασία τους.	Σύστημα Μεταβολή Πολιτισμός
Γ	Ανθρωπογενές περιβάλλον Γιατί ζούμε σε κοινότητες	Να κατανοήσουν τους λόγους που οδηγούν τους ανθρώπους να ζουν σε κοινότητες. Να εκτιμήσουν τη σημασία των κανόνων για τη λειτουργία της κοινότητας.	Επικοινωνία Αλληλεπίδραση/ Αλληλεξάρτηση Συνεργασία
	Πώς αποφασίζουν οι άνθρωποι στην κοινότητα ή στην	Να αναγνωρίσουν τη σημασία της τοπικής αυτοδιοίκησης για την αντιμετώπιση των τοπικών προβλημάτων. Να ευαισθητοποιηθούν για τη σημασία της συμμετοχής των δημοτών στα κοινά της κοινότητας.	Αλληλεπίδραση (Συλλογικότητα, σύγκρουση, εξάρτηση)

	<i>πόλη</i>		Εξουσία, Σύστημα
	<i>Φυτά και ζώα του τόπου μου</i>	Να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα ορισμένων ζώων και ορισμένων φυτών στη ζωή μας. Να κατατάξουν τα φυτά με βάση ορισμένα μορφολογικά χαρακτηριστικά. Να κατατάξουν τα ζώα με βάση τον τρόπο πολλαπλασιασμού και τον τόπο που ζουν.	Σύστημα Ταξινόμηση Λειτουργία
	Αλληλεπίδραση ανθρώπου-περιβάλλοντος <i>Ο τόπος όπου ζω - προστασία του τόπου μου</i>	Να ευαισθητοποιηθούν για την επίδραση των δραστηριοτήτων του ανθρώπου στο φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον. Να εξοικειωθούν με συμβολικές ή εικονικές αναπαραστάσεις χώρων και με εξειδικευμένους γεωγραφικούς όρους.	Αλληλεπίδραση Σύστημα
	<i>Τροφή και άλλες αποθήκες ενέργειας</i>	Να αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα πρόσληψης τροφής από τον άνθρωπο. Να αναπτύξουν στάσεις και συμπεριφορές θετικές για τη διατήρηση της προσωπικής τους υγείας. Να εξοικειωθούν με ήπιες μορφές ενέργειας.	Αλληλεπίδραση Μεταβολή Σύστημα
	<i>Επικοινωνία</i>	Να διακρίνουν τους διάφορους τρόπους επικοινωνίας μεταξύ ανθρώπων καθώς και την εξέλιξη τους στο χρόνο. Να μπορούν να εκφράζονται αξιοποιώντας όλα τα μέσα επικοινωνίας. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στα άτομα που για διάφορους λόγους αντιμετωπίζουν προβλήματα επικοινωνίας.	Επικοινωνία Μεταβολή Ομοιότητα- Διαφορά
	<i>M. M.E.</i>	Να αποκτήσουν κριτικό πνεύμα στην ανάγνωση διαφόρων εντύπων (περιοδικών, εφημερίδων κτλ.).	Επικοινωνία Αλληλεπίδραση
	<i>Κατανάλωση</i>	Να διακρίνουν την πραγματική αξία των προϊόντων και τη σημασία τους για την υγεία τους. Να συνειδητοποιήσουν ότι η τυφλή μίμηση καταναλωτικών προτύπων αποτελεί μια από τις κύριες αιτίες της υπερκατανάλωσης. Να ξεχωρίζουν προϊόντα που προέρχονται από την Ελλάδα και από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	Σύστημα Διάσταση Επικοινωνία
	<i>Μεταφορές</i>	Να συνδέσουν τα μέσα μεταφοράς και συγκοινωνίας με την ικανοποίηση των διάφορων αναγκών του ανθρώπου. Να ευαισθητοποιηθούν για τη σημασία της ασφαλούς μετακίνησης και μεταφοράς και τις επιδράσεις των μέσων μεταφοράς στη ζωή του ανθρώπου και το περιβάλλον.	Αλληλεπίδραση Μονάδα-Σύνολο
	<i>Πολιτισμός της χώρας μας</i>	Να γνωρίσουν χώρους πολιτισμικής αναφοράς και στοιχεία του πολιτισμού μας από την αρχαιότητα έως σήμερα και να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στην προβολή και διαφύλαξη της εθνικής κληρονομιάς.	Πολιτισμός Μεταβολή Χώρος - χρόνος
	<i>Αθλητισμός-Ολυμπιακή ιδέα</i>	Να διακρίνουν τα ατομικά από τα ομαδικά αθλήματα. Να γνωρίσουν τη σημασία και την εξέλιξη των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αγώνων.	Μεταβολή Ομοιότητα- Διαφορά Αλληλεπίδραση
Δ	Αλληλεπίδραση ανθρώπου-περιβάλλοντος <i>Γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας-νομοί του γεωγραφικού μας διαμερίσματος</i>	Να κατανοήσουν ότι η κοινότητα ή η πόλη τους αποτελούν τμήμα του νομού και ενός ευρύτερου γεωγραφικού διαμερίσματος της Ελλάδας. Να αναγνωρίσουν τη σχετική θέση των γεωγραφικών διαμερισμάτων στο χάρτη της Ελλάδος.	Ομοιότητα- Διαφορά Χώρος - χρόνος Σύστημα
	<i>Οι νομοί του γεωγραφικού μας διαμερίσματος</i>	Να ξεχωρίζουν σημαντικές ιστορικές πόλεις και οικισμούς στο νομό που ανήκουν και να διακρίνουν τις νησιωτικές από τις ηπειρωτικές περιοχές της χώρας. Να αναγνωρίσουν ότι οι χάρτες απεικονίζουν με συμβολικό τρόπο τη χωρική και χρονική διάσταση φαινομένων και διαδικασιών.	Χώρος – χρόνος Ομοιότητα- Διαφορά Συμβολισμός Επικοινωνία
		Να συσχετίζουν τα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος με	Αλληλεπίδραση

	<i>Οικοσυστήματα του γεωγραφικού μας διαμερίσματος</i>	την παρουσία συγκεκριμένων φυτών και ζώων. Να κατανοήσουν τη σημασία της χλωρίδας και της πανίδας στη ζωή των ανθρώπων της περιοχής τους. Να συσχετίζουν το άνθος και τον καρπό με την αναπαραγωγή των φυτών. Να κατατάσσουν τα ζώα με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.	Σύστημα Μεταβολή
	<i>Προστασία του περιβάλλοντος</i>	Να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα που αφορούν το ευρύτερο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Να γίνουν ικανοί να προτείνουν λύσεις για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την ανάπτυξη του τόπου τους, χωρίς αυτές να επιβαρύνουν τον πλανήτη στο μέλλον. Να αναπτύξουν τρόπους και δεξιότητες παρέμβασης στο άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, παρέα, σχολείο, γειτονιά, τοπική αυτοδιοίκηση κ.λπ.) για την αντιμετώπιση προβλημάτων του ευρύτερου περιβάλλοντος.	Αλληλεπίδραση Μονάδα-Σύνολο Σύστημα
	<i>Οικονομικές δραστηριότητες στον τόπο μας</i>	Να συνδέσουν τα επαγγέλματα με τα προϊόντα του τόπου τους και να γνωρίσουν τη συμβολή όλων των επαγγελματιών στην οικονομία και στον τρόπο ζωής της τοπικής κοινωνίας. Να εξοικειωθούν με τις βασικές λειτουργίες της αγοράς (προσφορά-ζήτηση	Αλληλεπίδραση Σύστημα Ομοιότητα-Διαφορά
	<i>Μεγάλα έργα στον τόπο μας</i>	Να κατανοήσουν τις επιδράσεις των μεγάλων έργων στη ζωή των ανθρώπων και στο φυσικό περιβάλλον. Να αναγνωρίσουν τη συμβολή των διαφόρων επαγγελματιών στην υλοποίηση των μεγάλων έργων στον τόπο τους.	Αλληλεπίδραση Ομοιότητα-Διαφορά Σύστημα
	<i>Επικοινωνία ενημέρωση και ελεύθερος χρόνος</i>	Να αναπτύξουν περαιτέρω την κριτική στάση τους έναντι των παραδοσιακών μέσων μαζικής επικοινωνίας (τηλεόραση, ραδιόφωνο, τύπος). Να έλθουν σε επαφή με τις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας (διαδίκτυο, καλωδιακή τηλεόραση) και να προβληματιστούν για τις συνέπειές τους στη ζωή τους.	Επικοινωνία Αλληλεπίδραση Μεταβολή
	<i>Ο πολιτισμός της Ελλάδας και άλλων χωρών</i>	Να γνωρίσουν την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους και να εκτιμήσουν τη συμβολή της στην τοπική κοινωνία. Να αναγνωρίσουν τη σημασία της θρησκείας στη ζωή των ανθρώπων. Να συγκρίνουν βασικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς τους με στοιχεία πολιτισμών άλλων χωρών-μελών της Ε.Ε. και τρίτων χωρών και να αντιληφθούν την προσφορά του ελληνικού πνεύματος στον πολιτισμό.	Πολιτισμός Διάσταση Αλληλεπίδραση Μεταβολή Ομοιότητα-Διαφορά
	<i>Ανθρώπινο σώμα και άθληση Αθλητισμός</i>	Να διακρίνουν τις έννοιες: αθλητισμός-πρωταθλητισμός, φίλαθλος-οπαδός και να τις συνδέσουν με το φαινόμενο της βίας στους αθλητικούς χώρους.	Αλληλεπίδραση Μονάδα-Σύνολο Επικοινωνία
	<i>Το ανθρώπινο σώμα</i>	Να αναγνωρίζουν τη συνεργασία μυών και οστών στη στήριξη και κίνηση των οργανισμών. Να υιοθετούν στάσεις που συμβάλλουν στη διατήρηση της καλής υγείας του μυοσκελετικού συστήματος.	Σύστημα Αλληλεπίδραση
	<i>Άλλες ενότητες Αναμειγνύοντας υλικά</i>	Να δημιουργούν απλά μείγματα και να διαχωρίζουν μερικά από αυτά με απλούς τρόπους.	Σύστημα Αλληλεπίδραση
	<i>Θερμότητα και υλικά σώματα</i>	Να μετρούν τη θερμοκρασία ενός σώματος. Να αποδίδουν τη μεταβολή των καταστάσεων της ύλης στη μεταφορά θερμότητας. Να προσεγγίσουν την έννοια της διερεύνησης των φυσικών φαινομένων.	Αλληλεπίδραση Μεταβολή Σύστημα
	<i>Ο ατμοσφαιρικός αέρας</i>	Να διαπιστώσουν την ύπαρξη του αέρα με απλά πειράματα. Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα προστασίας του από τη μόλυνση.	Αλληλεπίδραση Μεταβολή Σύστημα
	<i>Το φως</i>	Να προσεγγίσουν βασικές ιδιότητες του φωτός και να κατανοήσουν τη σχέση του με τη θερμότητα.	Αλληλεπίδραση Μεταβολή Σύστημα
A-	<i>Ευκαιριακές</i>	Να εκτιμήσουν την αξία των τοπικών, εθνικών, θρησκευτικών και	Χώρος-χρόνος

Β- Γ- Δ	<i>ενότητες</i> <i>Εθνικές και τοπικές επέτειοι και γιορτές</i>	πολιτισμικών παραδόσεων. Να εκτιμούν και να σέβονται τις παραδόσεις και τις αξίες άλλων πολιτισμών. Να εκτιμήσουν τη σημασία των τοπικών πολιτισμικών στοιχείων στην πολιτιστική ανάπτυξη της πατρίδας τους.	Παράδοση Πολιτισμός Επικοινωνία Αλληλεπίδραση
------------------------	--	--	--

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Εισαγωγή

Η Μελέτη Περιβάλλοντος συνιστά έναν ενιαίο τομέα μάθησης με διεπιστημονικό χαρακτήρα, στον οποίο ενσωματώνονται στοιχεία από το φυσικό, κοινωνικό, θρησκευτικό, πολιτισμικό, ιστορικό και οικονομικό περιβάλλον. Διδάσκεται στις τέσσερις πρώτες τάξεις του Δημοτικού σχολείου και συγκεντρώνει στοιχεία από εκείνα τα μαθήματα, που δε διδάσκονται στις τάξεις αυτές. Στο πλαίσιο της Μελέτης Περιβάλλοντος, δίνεται έμφαση στους συνδυασμούς, τις αλληλεπιδράσεις και τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος ώστε να αναδύεται ένα πεδίο γνώσης που επιτρέπει την εξοικείωση του μαθητή με την πολύπλοκη, την πολυδιάστατη και τη συνεχώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα.

Η Μελέτη Περιβάλλοντος εντάσσεται σε ένα διεπιστημονικό πλαίσιο το οποίο παρέχει δυνατότητες για διαθεματικές προεκτάσεις, στοιχεία από:

- Τις Φυσικές Επιστήμες (Φυσική, Χημεία, Βιολογία και τη Γεωγραφία)
- Τις Κοινωνικές Επιστήμες (Κοινωνιολογία, Οικονομία, Πολιτικές Επιστήμες)
- Τα Θρησκευτικά και την Ιστορία.

Επιπλέον, διασυνδέεται με προγράμματα και αξιοποιεί την εμπειρία από:

Την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, την Αγωγή Καταναλωτή, την Κυκλοφοριακή Αγωγή, την Αγωγή Υγείας, την Αγωγή στα Μ.Μ.Ε., και τη Σύγχρονη Τεχνολογία.

Οι άξονες περιεχομένου της Μελέτης Περιβάλλοντος προκύπτουν από το αντίστοιχο Δ.Ε.Π.Π.Σ., το οποίο έχει συνταχθεί με βάση τους αντίστοιχους άξονες των επιμέρους Δ.Ε.Π.Π.Σ. (Φυσικών, Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών), στα πλαίσια μιας διεπιστημονικής διασύνδεσης, με διαθεματικές προεκτάσεις, των επιμέρους αντικειμένων.

Οι βασικοί άξονες της Μελέτης Περιβάλλοντος αφορούν:

- i) στο ανθρωπογενές περιβάλλον
- ii) στο φυσικό περιβάλλον
- iii) στην αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος

Η προσέγγιση των θεμελιωδών εννοιών δεν περιορίζεται στην απλή εξέταση του ερωτήματος «τι είναι», χαρακτηριστικού της αναλυτικής σκέψης, αλλά, σύμφωνα με τη συστημική σκέψη, επεκτείνεται και εστιάζει το ενδιαφέρον στη διερεύνηση του «τι κάνει».

1. Ειδικό σκοπό

Μέσα από τη Μελέτη του Περιβάλλοντος επιδιώκεται ο μαθητής:

Να διαμορφώσει τις απαραίτητες διαθέσεις και στάσεις που θα τον βοηθήσουν να ενταχθεί ομαλά στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον του.

Να καλλιεργήσει την πνευματική σχέση με το Θεό, να εδραιώσει την αγάπη προς τον άνθρωπό και να αναπτύξει ευαισθησία και αλληλεγγύη με τους συνανθρώπους του.

Να αποκτήσει θετική στάση για την *ευρωπαϊκή ιδέα*.

Να αποκτήσει βασική εμπειρία και γνώσεις, ώστε να αξιοποιεί την Πληροφορική και τη Σύγχρονη Τεχνολογία.

Να εμπλουτίσει το λεξιλόγιό του και να διευρύνει την επικοινωνιακή του ικανότητα.

2. Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές Δραστηριότητες

ΤΑΞΗ Α΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διαθέσιμος χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες ¹
Ανθρωπογενές περιβάλλον		
Οι μαθητές επιδιώκεται: Να εξοικειωθούν με το σχολικό περιβάλλον και να λειτουργούν ομαδικά στη σχολική τάξη.	Η τάξη μου Η τάξη μου (εξοικείωση με το περιβάλλον της τάξης,	Οι μαθητές: Οργανώνουν δραστηριότητες εξερεύνησης της αίθουσας και συνδέουν τις «γωνίες της» με τη χρησιμότητά τους.

¹ Οι δραστηριότητες με πλάγια γράμματα προτείνονται ως διαθεματικές και ανταποκρίνονται στις προτεινόμενες διαθεματικές έννοιες της 3^{ης} στήλης του πίνακα του αντίστοιχου ΔΕΠΠΣ.

<p>Να ταξινομούν αντικείμενα του περιβάλλοντός τους.</p> <p>Να περιγράψουν την αίθουσα τους συγκρίνοντάς την με διπλανές.</p> <p>Να ορίζουν τη σχετική θέση αντικειμένων ή προσώπων στην αίθουσα ως προς σταθερά σημεία αναφοράς.</p> <p>Να συγκρίνουν και να περιγράφουν τη σχετική θέση αντικειμένων χρησιμοποιώντας τους όρους: πίσω, δίπλα, δεξιά, αριστερά.</p> <p>Να συσχετίζουν την κίνηση με τη μεταβολή της θέσης.</p> <p>Να επισημαίνουν τις κοινές ανάγκες που ικανοποιεί η τάξη (μάθηση, σχολική εργασία, ψυχαγωγία).</p> <p>Να παρατηρούν, να κατανοούν και να περιγράφουν την οργάνωση και τη λειτουργία της τάξης ως ομάδας.</p> <p>Να γνωρίζουν και να αποδέχονται τους κανόνες που πρέπει να τηρούνται για την καλύτερη λειτουργία της τάξης τους ως ομάδας, αλλά και για τη λειτουργία μικρότερων ομάδων μέσα στην τάξη.</p> <p>Να τηρούν κανόνες υγιεινής και ασφάλειας στην τάξη.</p> <p>Να κατανοούν την έννοια της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της ομάδας.</p>	<p>σχετικές θέσεις αντικειμένων)</p> <p>Η ομάδα της τάξης μου (μέλη, κανόνες, ρόλοι, αλληλεπιδράσεις δεσμοί, δραστηριότητες)</p> <p>Δραστηριότητες στην τάξη (μάθηση, σχολική εργασία, ψυχαγωγία)</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>Κάνουν μετρήσεις με μονάδες μέτρησης δικής τους επινόησης και ταξινομούν τα αντικείμενα που βρίσκονται στο χώρο της τάξης ή του σχολείου, ανάλογα με το βάρος, το ύψος και το μέγεθος (Μαθηματικά, Γλώσσα).</p> <p>Πραγματοποιούν επίσκεψη σε διπλανή τάξη, παρατηρούν και κάνουν συγκρίσεις με τη δική τους.</p> <p>Περιγράφουν τη σχετική θέση αντικειμένων στο σπίτι τους, χρησιμοποιώντας τους κατάλληλους όρους.</p> <p>Παίζουν χρησιμοποιώντας τους όρους που δηλώνουν αρχική θέση και μεταβολή της θέσης.</p> <p>Αναλαμβάνουν, μεταξύ των άλλων, ρόλους παιδιών που δεν τηρούν τους κανόνες λειτουργίας της ομάδας και συζητούν τις συνέπειες αυτής της συμπεριφοράς στους υπόλοιπους. Στη συνέχεια παίζουν εναλλακτικά σενάρια με διαφορετικούς ρόλους ο καθένας.</p> <p>Αναλαμβάνουν ενεργούς ρόλους, ώστε να διατηρείται συνεχώς καθαρό το περιβάλλον της τάξης. Συντάσσουν τον κώδικα οικολογικής συμπεριφοράς της τάξης τους.</p> <p>Παριστάνουν με δική τους πρωτοβουλία (σχέδια, εικόνες) κανόνες υγιεινής και ασφάλειας στο χώρο της τάξης και σχεδιάζουν ημερήσιες ή εβδομαδιαίες δραστηριότητες σχετικά με το θέμα αυτό.</p>
<p>Να εξοικειωθούν με τη λειτουργικότητα των χώρων του σχολείου</p> <p>Να γνωρίσουν και να τηρούν τους κανόνες υγιεινής, ασφαλούς κίνησης και διατήρησης της καθαριότητας στο χώρο του σχολείου.</p> <p>Να περιγράψουν τη γειτονιά του σχολείου.</p> <p>Να προσεγγίσουν βασικά περιβαλλοντικά ζητήματα του σχολικού και του ευρύτερου χώρου.</p> <p>Να γνωρίσουν πώς να ενεργήσουν σε περίπτωση σεισμού ή πυρκαγιάς και να εξοικειωθούν με την τήρηση κανόνων σε έκτακτες καταστάσεις.</p> <p>Να συμμετέχουν σε πολιτιστικά και κοινωνικά δρώμενα (βλ. και ευκαιριακές ενότητες)</p>	<p>Το σχολείο μου</p> <p>Το σχολείο μου (χώρος, αισθητική του χώρου)</p> <p>Η ζωή μέσα στο σχολείο (σχολική ζωή, βασικά μέτρα προστασίας από σεισμό και πυρκαγιά, τρόποι διαχείρισης απορριμμάτων)</p> <p>Εκδηλώσεις στο σχολείο (συμμετοχή του σχολείου σε πολιτιστικά και κοινωνικά δρώμενα)</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>Εξερευνούν ομαδοσυνεργατικά τους χώρους του σχολείου, διατυπώνουν υποθέσεις για τη λειτουργικότητά τους, ζωγραφίζουν και συνθέτουν ομαδικές καρτεπικολήσεις (κολάζ). (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή)</p> <p>Συζητούν για τους τρόπους διατήρησης της καθαριότητας και διαχείρισης των απορριμμάτων στους χώρους του σχολείου και προβλέπουν τις επιπτώσεις αρνητικών συμπεριφορών.</p> <p>Κάνουν ασκήσεις ετοιμότητας σε περίπτωση σεισμού και πυρκαγιάς και προβλέπουν τις συνέπειες της παράλειψης των σχετικών κανόνων.</p> <p>Προγραμματίζουν επίσκεψη στο γειτονικό σχολείο, το παρατηρούν και το συγκρίνουν με το δικό τους.</p> <p>Έρχονται σε επαφή με τοπικά ήθη και έθιμα και υποδύονται σχετικούς ρόλους.</p> <p>Κατασκευάζουν με φυσικά υλικά παραδοσιακά οικιακά είδη ή εργαλεία και τα χρησιμοποιούν σε σχετικά θεατρικά δρώμενα.</p>
<p>Να αναγνωρίσουν ότι η</p>	<p>Η οικογένειά μου</p>	<p>Ρωτούν τον παππού ή τη γιαγιά ή κάποιον άλλο</p>

<p>οικογένεια μπορεί να έχει διάφορες μορφές.</p> <p>Να διακρίνουν το ρόλο του κάθε μέλους της οικογένειας και να επιδιώκουν τη δική τους συμμετοχή στην ευημερία της.</p> <p>Να συζητούν με τους συμμαθητές τους για τις ανάγκες που ικανοποιεί η οικογένεια, να παρατηρούν και να περιγράφουν τη λειτουργία της, να αποδέχονται τη σπουδαιότητά της και την αναγκαιότητα της επικοινωνίας και της συνεργασίας των μελών της.</p> <p>Να αντιλαμβάνονται ότι η οικογένεια (δομή, αριθμός μελών, ρόλοι, κ.λπ.) συσχετίζεται με το περιβάλλον καθώς και με τη χρονική περίοδο στην οποία αυτή ζει.</p> <p>Να διατυπώνουν κανόνες που πρέπει να ισχύουν στην ενδοοικογενειακή και εξωοικογενειακή ζωή σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος.</p>	<p>Η οικογένεια (μορφές οικογένειας και λειτουργίες της, ανάγκες που καλύπτει η οικογένεια, κανόνες, ρόλοι)</p> <p>Η ζωή μέσα στην οικογένεια (επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας: η δομή της και το περιβάλλον)</p> <p>Οικογενειακή ζωή και περιβάλλον (αλληλεπίδραση οικογενειακού και φυσικού-κοινωνικού περιβάλλοντος, η συμμετοχή της οικογένειας στην προστασία του περιβάλλοντος)</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>ενήλικο για τον τρόπο που ζούσαν οι οικογένειες παλιότερα και συζητούν στην τάξη για τις ομοιότητες και τις διαφορές με τις σημερινές μορφές της οικογένειας, τους ρόλους των μελών της και τον τρόπο ζωής τους. Ζωγραφίζουν μέλη της οικογένειάς τους και στοιχεία της καθημερινής ζωής (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Παίζουν παιχνίδια ρόλων σε μια υποθετική οικογένεια. Στη συνέχεια συζητούν τη συμπεριφορά των μελών και προτείνουν διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης κάποιας κατάστασης, π.χ. κρίσης.</p> <p>Παρακολουθούν και συζητούν αποσπάσματα από λογοτεχνικά βιβλία που αφορούν οικογενειακές εκδηλώσεις του τόπου τους, αλλά και άλλων τόπων, με βάση τη διαπολιτισμική σύνθεση της τάξης τους.</p> <p>Συλλέγουν φωτογραφίες και εικόνες από οικογένειες διαφόρων μορφών που προέρχονται από διαφορετικές χρονικές περιόδους. Παρατηρούν, κάνουν συγκρίσεις και διατυπώνουν συμπεράσματα.</p> <p>Αναλαμβάνουν να προκαλέσουν την εμπλοκή των μελών της οικογένειας τους σε δραστηριότητες σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος, π.χ. με τα απορρίμματα (διαχωρισμός, μείωση όγκου, ανακύκλωση απορριμμάτων), τρόπους εξοικονόμησης ηλεκτρικής ενέργειας, νερού κ.λπ.).</p>
<p>Να αναφέρονται στον τόπο καταγωγής των γονέων τους.</p> <p>Να περιγράψουν την οικογένειά τους (δομή, αριθμό μελών, σειρά γέννησης).</p> <p>Να συνδέσουν μεταβολές που συμβαίνουν σε πρόσωπα και πράγματα της οικογένειας στην πορεία του χρόνου.</p> <p>Να χρησιμοποιούν απλούς τρόπους μέτρησης του χρόνου.</p>	<p>Ο άνθρωπος και ο χρόνος</p> <p>Η ιστορία της οικογένειάς μου (τόπος, καταγωγή, γενεαλογικό δέντρο, σειρά γέννησης)</p> <p>Η ιστορία μου (χρονική αλληλουχία γεγονότων)</p> <p>Μετρώ το χρόνο (τρόποι μέτρησης χρόνου)</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>Τοποθετούν πάνω σε γραμμή του χρόνου οικογενειακές φωτογραφίες (με χρονολογική σειρά) και αναγράφουν τον τόπο καταγωγής του κάθε μέλους (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Συγκεντρώνουν στην τάξη προσωπικά τους αντικείμενα (παιχνιδάκια, φωτογραφίες κ.λπ.) και ο καθένας κατατάσσει τα δικά του σύμφωνα με τη χρονική τους σειρά (από βρεφική ηλικία μέχρι σήμερα).</p> <p>Συζητούν για τις ημέρες της εβδομάδας, τους μήνες κ.λπ.</p>
<p>Να περιγράφουν το σπίτι τους, το δωμάτιό τους και τους υπόλοιπους χώρους του.</p> <p>Να συζητούν και να εξηγούν τη λειτουργικότητα κάθε χώρου του σπιτιού.</p>	<p>Το σπίτι μου</p> <p>Το σπίτι μου (το δωμάτιό μου, άλλοι χώροι του σπιτιού)</p> <p>(1 ώρα)</p>	<p>Οι μαθητές ζωγραφίζουν ή φωτογραφίζουν το δωμάτιό τους/ σπίτι τους και «ξεναγούν» τους συμμαθητές τους σε αυτό (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</p> <p>Συζητούν για τη λειτουργικότητα κάθε χώρου του σπιτιού.</p>
<p>Να παρατηρούν και να περιγράφουν τα σπίτια και τους κοινωφελείς χώρους της γειτονιάς τους.</p> <p>Να γνωρίζουν επαγγελματίες της γειτονιάς.</p> <p>Να συγκρίνουν τη γειτονιά τους με άλλες γειτονιές (εποπτικό υλικό) και να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές που υπάρχουν.</p> <p>Να αναγνωρίσουν θετικά στοιχεία του περιβάλλοντος της γειτονιάς τους.</p> <p>Να προσεγγίζουν προβλήματα επιβάρυνσης του τοπικού</p>	<p>Η γειτονιά μου</p> <p>Η γειτονιά μου (το άτομο και το άμεσο περιβάλλον, το περιβάλλον γύρω από το σπίτι, κτίρια, κοινωφελείς χώροι).</p> <p>Οι άνθρωποι της γειτονιάς (γείτονες, σχέσεις, οι άνθρωποι που μας εξυπηρετούν)</p> <p>Η ζωή στη γειτονιά (βελτίωση συνθηκών ζωής, εκδηλώσεις)</p> <p>Η γειτονιά και το περιβάλλον (φροντίδα του άμεσου περιβάλλοντος- τάξης σιελείου σπιτιού)</p>	<p>Επισκέπτονται, παρατηρούν και ζωγραφίζουν χαρακτηριστικά κτίρια της γειτονιάς.</p> <p>Δημιουργούν υποθετικά σενάρια, όπως «τι θα κάναμε, αν δεν υπήρχε στη γειτονιά ο φούρναρης, ο ταχυδρόμος κ.λπ.». Συζητούν σχετικά με τις σχέσεις αλληλεπίδρασης που αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων που ζουν και εργάζονται στη γειτονιά.</p> <p>Επισκέπτονται ένα χώρο (είτε του φυσικού περιβάλλοντος, είτε μνημείο πολιτισμικής αναφοράς) στη γειτονιά τους, συζητούν και αναλύουν δικές τους ενέργειες για τη διατήρηση ή τη συντήρησή του.</p> <p>Εντοπίζουν και αναλύουν ένα συγκεκριμένο παράδειγμα επιβάρυνσης του φυσικού περιβάλλοντος στη γειτονιά τους (αν υπάρχει), προτείνουν λύσεις και τις αποτυπώνουν σε αισθητικές δημιουργίες (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</p>

<p>περιβάλλοντος. Να τηρούν κανόνες υγιεινής και ασφάλειας στη γειτονιά τους.</p>	<p>τάξης, σχολείου, σπιτιού, γειτονιάς- προβλήματα του άμεσου περιβάλλοντος). (4 ώρες)</p>	
<p>Να εξοικειωθούν με τη διάκριση των υλικών σωμάτων σε στερεά, υγρά και αέρια. Να αναγνωρίσουν ότι τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης είναι κατασκευασμένα από διαφορετικά υλικά.</p>	<p>Αντικείμενα από το περιβάλλον μου Το περιβάλλον μου (στερεά, υγρά, αέρια) (1 ώρα)</p>	<p>Παρατηρούν αντικείμενα του περιβάλλοντός τους, τα τζάμια του σπιτιού τους (γυαλί), τα φύλλα του τετραδίου τους (χαρτί), τη φόρμα της γυμναστικής τους (ύφασμα), και αναγνωρίζουν συγκρίνοντάς τα, ότι προέρχονται από διαφορετικά υλικά. Κατατάσσουν (π.χ. απαντώντας σε παιχνίδια γνώσεων) διάφορα αντικείμενα, ανάλογα με το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένα σε στερεά, υγρά και αέρια (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p>
<p>Να αναφέρουν εφαρμογές της ηλεκτρικής, κυρίως, ενέργειας στην καθημερινή μας ζωή Να γνωρίσουν απλούς τρόπους εξοικονόμησης της ηλεκτρικής ενέργειας. Να κατανοήσουν ορισμένες μεταβολές που προκάλεσε η χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας στην εξέλιξη του πολιτισμού.</p>	<p>Η ενέργεια στη ζωή μας Η ενέργεια στη ζωή μας (Πρώτη γνωριμία με την ηλεκτρική ενέργεια) Πώς εξοικονομώ ηλεκτρική ενέργεια στο σπίτι και στο σχολείο (2 ώρες)</p>	<p>Εργάζονται ομαδοσυνεργατικά στο σχολείο, προτείνοντας τρόπους εξοικονόμησης ηλεκτρικής ενέργειας τόσο στο σπίτι, (π.χ. όχι φώτα αναμμένα την ημέρα, ψυγείο ανοικτό άσκοπα κτλ), όσο και στο σχολείο. Αναπαριστούν (ζωγραφική, καρτεπικόλληση (κολάζ), κ.λπ.) έναν κώδικα εξοικονόμησης ηλεκτρικής ενέργειας στο σπίτι και στο σχολείο (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή). Συζητούν και δημιουργούν θεατρικά δρώμενα με θέμα τη ζωή των ανθρώπων χωρίς /με τη χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας.</p>
Αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος		
<p>Να περιγράψουν τα φυσικά χαρακτηριστικά του χώρου τους (θάλασσα, λίμνη, ποτάμι, κάμπος, νησί) χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο και να διαπιστώσουν σε αυτά τις συνέπειες της ανθρώπινης δραστηριότητας. Να κατατάξουν / ταξινομήσουν εικόνες τοπίων ανάλογα με τα μορφολογικά τους χαρακτηριστικά, π.χ. παραθαλάσσιες ή ορεινές περιοχές.</p>	<p>Ο τόπος όπου ζω Ο τόπος που ζω (οικείοι γεωγραφικοί όροι: θάλασσα, ποτάμια, λίμνες, βουνά κ.λπ.) Οι δραστηριότητες των ανθρώπων στον τόπο που ζω (απλές ανθρώπινες δραστηριότητες στο φυσικό περιβάλλον) (4 ώρες)</p>	<p>Συζητούν για τις ανθρώπινες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο περιβάλλον τους: στη θάλασσα (ψάρεμα, κολύμπι κ.λπ.), στη λίμνη, στο ποτάμι, στον κάμπο, στο νησί, στο βουνό. Αναπαριστούν με διάφορα απλά υλικά (πλαστελίνη, χαρτόνια, κ.α.) χώρους πριν και μετά την επέμβαση του ανθρώπου. Επισκέπτονται διάφορους χώρους και παρατηρούν τις ανθρώπινες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον. Τοποθετούν πινακίδες με γεωγραφικούς όρους (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα). Συζητούν παραμύθια στα οποία γίνεται αναφορά σε τόπους πραγματικούς ή φανταστικούς και τους αναπαριστούν εικαστικά.</p>
<p>Να γνωρίσουν σημαντικά στοιχεία από την τοπική ιστορία και τη λαϊκή Παράδοση.</p>	<p>Ιστορία του τόπου μου (2 ώρες)</p>	<p>Συλλέγουν φωτογραφίες και ρωτούν γονείς παππούδες κ.λπ. για τον τόπο που ζουν, για τα ήθη και τα έθιμα του, τη λαϊκή παράδοση (τοπικούς ήρωες, θρύλους, ναούς, φυσικά μνημεία κ.λπ.).</p>
<p>Να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου οργανισμού. Να συσχετίζουν τη λειτουργία ορισμένων αισθητηρίων οργάνων με αντίστοιχες αισθήσεις και να αναφέρουν το είδος της πληροφορίας που μπορούν να αντλήσουν από κάθε αίσθηση. Να αναγνωρίζουν τη σημασία των αισθήσεων για την αντίληψη του κόσμου και την επικοινωνία με το περιβάλλον. Να γνωρίσουν τις δυσκολίες</p>	<p>Γνωρίζω το σώμα μου Γνωρίζω το σώμα μου (εξωτερικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου οργανισμού) Γνωρίζω τον κόσμο με τις αισθήσεις (αντίληψη του εξωτερικού περιβάλλοντος μέσω ορισμένων αισθήσεων και αισθητηρίων οργάνων) Οι άλλοι άνθρωποι (άτομα με ειδικές ανάγκες και χαρίσματα) Η υγεία μου</p>	<p>Σχεδιάζουν το περίγραμμα σώματος κάποιου συμμαθητή τους σε χαρτί του μέτρου. Ζωγραφίζουν τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά. Κολλούν χαρτόνια με την ονομασία των ανθρώπινων χαρακτηριστικών. Παίζουν παιχνίδια που αποδεικνύουν τη σημασία των αισθήσεων (π.χ. τυφλόμυγα ή παιχνίδια αναγνώρισης ήχων, γεύσεων, οσμών). Διατυπώνουν κανόνες που αφορούν στην υγεία και στην καθαριότητα (Γλώσσα, Φυσική Αγωγή). Υποθέτουν τι θα τους συνέβαινε, αν δε λειτουργούσε κάποια αίσθηση. Συζητούν για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και τη στάση που πρέπει να έχουν απέναντί τους.</p>

<p>των ατόμων με ειδικές ανάγκες, να καλλιεργούν το σεβασμό απέναντί τους και να αναπτύξουν τρόπους <i>επικοινωνίας</i> μαζί τους.</p> <p>Να αναφέρουν συνήθειες που συμβάλλουν στη διατήρηση της υγείας (πλύσιμο χεριών κ.ά.).</p> <p>Να γνωρίζουν τους κανόνες συμπεριφοράς κατά την επίσκεψή τους στο γιατρό.</p> <p>Να προσδιορίσουν τη λειτουργία των δοντιών.</p>	<p>(προσωπική υγιεινή, καθαριότητα, ο ρόλος των δοντιών και η προστασία τους)</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p>Συζητούν καταστάσεις και δραστηριότητες της καθημερινής ζωής που θέτουν σε κίνδυνο τη λειτουργία των αισθητήριων οργάνων.</p> <p>Δραματοποίηση με θέμα την επίσκεψή τους στο γιατρό.</p> <p>Αναφέρουν και καταγράφουν υγιεινές συνήθειες σχετικά με τη διατροφή (επιλογή τροφής με βάση πραγματικές ανάγκες, αποφυγή διαφημιζόμενων προϊόντων που βλάπτουν την υγεία, πλύσιμο χεριών πριν από το φαγητό, καλό μάσημα της τροφής, κ.ά.).</p>
<p>Να διακρίνουν βασικές ανάγκες που έχουν οι άνθρωποι για ένδυση, τροφή, στέγη, κ.λπ.</p> <p>Να αναφέρουν συνήθειες που συμβάλλουν στην ικανοποίηση ορισμένων αναγκών τους (φαγητό, ύπνος, ένδυση καθαριότητα, ψυχαγωγία).</p> <p>Να αναγνωρίσουν ότι οι βασικές ανάγκες είναι ίδιες για όλα τα παιδιά του κόσμου και επιπλέον ότι υπάρχουν παιδιά στον κόσμο που δεν έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν τις βασικές (π.χ. διατροφικές) τους ανάγκες.</p>	<p><i>Οι ανάγκες του ανθρώπου</i></p> <p>Οι βασικές ανάγκες του ανθρώπου</p> <p>Οι ιδιαίτερες ανάγκες του ανθρώπου</p> <p>(Τρόποι ικανοποίησης των αναγκών του ανθρώπου, Αγωγή υγείας)</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p><i>Ασκούνται στην αυτοεξυπηρέτηση (βάζουν και βγάζουν το πανωφόρι τους, δένουν τα κορδόνια των παπουτσιών τους, κ.λπ.) και αναπαριστούν αισθητικά τις κινήσεις (Αισθητική Αγωγή, Φυσική Αγωγή, Γλώσσα).</i></p> <p>Τρώνε όλοι μαζί το πρωινό τους στην τάξη και συζητούν για τις βασικές τους ανάγκες και τις διατροφικές τους συνήθειες.</p> <p>Παίζουν σε θεατρικό παιχνίδι με θέμα τους κανόνες που αφορούν την υγεία και την καθαριότητα.</p> <p>Συγκεντρώνουν εικόνες, φωτογραφίες, αποκόμματα εντύπων κ.λπ. που δείχνουν παιδιά τα οποία στερούνται των βασικών αγαθών.</p> <p>Συζητούν, με αφορμή κάποιες εικόνες για διεθνείς οργανισμούς (UNICEF, ACTION AID) που έχουν αναλάβει τη βοήθεια των παιδιών αυτών καθώς και για τις δυνατότητες που έχουν τα ίδια τα παιδιά να παράσχουν τη δική τους βοήθεια.</p>
<p>Να αναγνωρίσουν ότι πολλά αγαθά τα προσφέρει άμεσα η φύση, ενώ άλλα πρέπει να τα παραγάγουν οι άνθρωποι.</p> <p>Να αναφέρουν τις ανάγκες τους και να τις συνδέσουν με τα αγαθά που τις ικανοποιούν.</p> <p>Να συσχετίσουν διαφημιζόμενα προϊόντα με την κάλυψη πραγματικών αναγκών.</p> <p>Να συνδέσουν κάποια επαγγέλματα με την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών.</p> <p>Να γνωρίσουν <i>παραδοσιακούς</i> τρόπους παραγωγής διαφόρων αγαθών.</p>	<p>Αγαθά και κατανάλωση</p> <p>Αγαθά και ανάγκες</p> <p>Εργασία και επαγγέλματα</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p><i>Συγκεντρώνουν φωτογραφίες αγαθών, τις αξιοποιούν αισθητικά και συζητούν γι' αυτά που θεωρούν απαραίτητα για τη ζωή τους. (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή)</i></p> <p>Συζητούν για διάφορα διαφημιζόμενα προϊόντα και προβληματίζονται αν καλύπτουν πραγματικές ανάγκες.</p> <p>Συζητούν για τα επαγγέλματα των γονέων τους και προβληματίζονται για την αναγκαιότητα ύπαρξης διαφόρων επαγγελμάτων.</p> <p>Επισκέπτονται επαγγελματικούς χώρους με σύγχρονες ή παραδοσιακές εγκαταστάσεις. Παρατηρούν και περιγράφουν τα παραγόμενα αγαθά, συζητούν για τις ανάγκες που καλύπτουν καθώς και τις <i>ομοιότητες και διαφορές</i> στον τρόπο παρασκευής των προϊόντων με σύγχρονο και παραδοσιακό τρόπο.</p>
<p>Να εξοικειωθούν οι μαθητές με βασικά μέσα <i>επικοινωνίας</i>.</p> <p>Να εξοικειωθούν με την «κριτική ανάγνωση» των προγραμμάτων της τηλεόρασης.</p> <p>Να αναγνωρίσουν κάποιους κανόνες παρακολούθησης της τηλεόρασης (ένταση ήχου, κατάλληλη απόσταση, διάρκεια και χρονική στιγμή παρακολούθησης, παρουσία ενηλίκων και συζητήσεις με αυτούς, προϋποθέσεις</p>	<p><i>Επικοινωνία, ενημέρωση και ελεύθερος χρόνος</i></p> <p>Η επικοινωνία άλλοτε και σήμερα</p> <p>Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (αγωγή στα μέσα μαζικής επικοινωνίας)</p> <p>Ελεύθερος χρόνος</p> <p>Σύγχρονα και</p>	<p>Συζητούν στην τάξη για βασικά μέσα <i>επικοινωνίας</i> (σταθερή και κινητή τηλεφωνία κ.λπ.). Παίζουν σχετικά παιχνίδια (ρόλων, μίμησης κ.λπ.).</p> <p>Συζητούν στην τάξη, για τα τηλεοπτικά προγράμματα και τις διαφημίσεις που παρακολουθούν. Αξιολογούν και επιλέγουν τους σωστούς τρόπους συμπεριφοράς κατά την παρακολούθηση της τηλεόρασης.</p> <p>Οργανώνουν σε ομάδες ένα υποθετικό πρόγραμμα τηλεόρασης (θεατρικό παιχνίδι).</p> <p>Παρατηρούν εικόνες παιδιών που παρουσιάζουν ασχολίες παιδιών κατά τον ελεύθερο χρόνο τους και συζητούν σχετικά.</p>

<p>παρακολούθησης).</p> <p>Να προτείνουν τρόπους δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους.</p> <p>Να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια και να βρουν ομοιότητες και διαφορές με τα σύγχρονα.</p>	<p>παραδοσιακά παιχνίδια (4 ώρες)</p>	<p>Πληροφορούνται από τους ενήλικους για τα παραδοσιακά παιχνίδια της περιοχής τους και παίζουν κάποια από αυτά, αν υπάρχει η δυνατότητα. Επίσης παρατηρούν και εκφράζουν εικαστικά τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ σύγχρονων και παραδοσιακών παιχνιδιών (Γλώσσα, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή).</p>
<p>Να ακροώνται και να αναγνωρίζουν ήχους.</p> <p>Να αναγνωρίζουν ότι ο ήχος περιγράφεται από την ένταση και το ύψος του.</p> <p>Να διακρίνουν ήχους και να τους μιμούνται.</p>	<p>Το ταξίδι του ήχου</p> <p>Το ταξίδι του ήχου (οι διαφορές των ήχων) (1 ώρα)</p>	<p>Παράγουν ήχους με το σώμα τους, με αντικείμενα, με μουσικά όργανα και τους ακροώνται.</p> <p>Ακούν προσεκτικά τον ήχο αδιάβροχου ρολογιού βυθισμένου σε δοχείο με νερό.</p> <p>Μιμούνται ήχους (μικρής και μεγάλης έντασης) καιρικών φαινομένων (άνεμοι, βροντή, βροχής), φωνές ζώων και ήχους διάφορων συσκευών (τηλεφώνου, ξυπνητηριού κ.λπ.) (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p>
<p>Να αποκτήσουν μια πρώτη γνωριμία με τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς του τόπου τους.</p> <p>Να έρθουν σε επαφή με το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοσή μας.</p>	<p>Πολιτισμός του τόπου μας</p> <p>Χώροι πολιτισμού (μουσεία, πινακοθήκες, θέατρα κ.λπ.)</p> <p>Πολιτιστικές εκδηλώσεις (προβολές, καλλιτεχνικές παραστάσεις κ.λπ.)</p> <p>Λαϊκή παράδοση (ήθη και έθιμα, τραγούδια, παροιμίες, αινίγματα, θρύλοι, διηγήσεις) (4 ώρες)</p>	<p>Σχεδιάζουν, οργανώνουν και πραγματοποιούν επισκέψεις σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς.</p> <p>Συγκεντρώνουν και αναπαριστούν, κατά περίπτωση, στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοση και οργανώνουν έκθεση με τα στοιχεία αυτά (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p>
<p>Να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της σωματικής άσκησης, κυρίως για την υγεία.</p> <p>Να συμμετάσχουν σε αθλητικές δραστηριότητες του σχολείου τους.</p> <p>Να διακρίνουν και να αποδέχονται την ανάγκη τήρησης κανόνων.</p>	<p>Ο αθλητισμός στο σχολείο μας</p> <p>Αθλητικές δραστηριότητες στο σχολείο</p> <p>Κανόνες και αθλήματα (2 ώρες)</p>	<p>Παρακολουθούν αθλητικές εκδηλώσεις του σχολείου τους.</p> <p>Διοργανώνουν και συμμετέχουν σε αγώνες τηρώντας τους κανόνες του παιχνιδιού.</p> <p>Συγκεντρώνουν φωτογραφίες αθλητών και αθλημάτων, τις ομαδοποιούν, εργάζονται σε ομάδες και δημιουργούν καρτεπικολλήσεις (κολάζ) στην τάξη.</p>
Φυσικό περιβάλλον		
<p>Να αναγνωρίζουν, να ονομάζουν και να περιγράφουν γνωστά φυτά της περιοχής τους.</p> <p>Να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν τα βασικά μέρη ενός φυτού (ρίζα, βλαστός, άνθη).</p> <p>Να διακρίνουν βασικές ομοιότητες και διαφορές ως προς τη μορφολογία των φυτών.</p> <p>Να αναγνωρίζουν τις τέσσερις εποχές και τις μεταβολές που συμβαίνουν κυρίως στον κόσμο των φυτών (φυλλοβόλα και αιθαλή).</p> <p>Να αναγνωρίσουν φυτά στον κήπο, στο περιβόλι, στον αγρό, στο δάσος, κάνοντας βασικές ταξινομήσεις.</p>	<p>Φυτά και ζώα</p> <p>Φυτά της περιοχής μου (μέρη φυτού: ρίζα, βλαστός, άνθη)</p> <p>Οι εποχές και τα φυτά (προσαρμογή των φυτών στις εποχές και στο φυσικό περιβάλλον) (2 ώρες)</p>	<p>Επισκέπτονται τον κήπο του σχολείου ή το κοντινό πάρκο, καταγράφουν και ζωγραφίζουν τα φυτά και δημιουργούν ομαδικές συνθέσεις. Συζητούν στην τάξη σχετικά με τις παρατηρήσεις τους (π.χ. ποιο δέντρο έχει τον υψηλότερο κορμό, ποιο φυτό έχει τα μεγαλύτερα / μικρότερα φύλλα κ.λπ.) (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Συγκεντρώνουν εικόνες και δημιουργούν καρτεπικολλήσεις (κολάζ) με θέμα τις τέσσερις εποχές όπου εμφανίζονται οι ομοιότητες και οι διαφορές τους.</p> <p>Συλλέγουν εικόνες φυτών ή τα ζωγραφίζουν στην τάξη και εργάζονται σε ομάδες ταξινομώντας τα σε κατηγορίες.</p>
<p>Να αναγνωρίζουν, να ονομάζουν και να περιγράφουν</p>		<p>Παρατηρούν και περιγράφουν ζώα του τόπου τους. Συλλέγουν φωτογραφίες, έντυπα, εκτυπώσεις</p>

<p>γνωστά ζώα της περιοχής τους. Να αναγνωρίζουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά ενός ζώου (πόδια, κεφάλι, ουρά).</p>	<p>Ζώα της περιοχής μου (εξωτερικά χαρακτηριστικά ζώων: κεφάλι, πόδια, ουρά κ.ά.) (1 ώρα)</p>	<p>υπολογιστή κλπ. Κατασκευάζουν με χαρτόνι μεγάλα ζώα (ψάρι, πτηνό, ερπετό κ.ά.) επάνω στα οποία κολλούν τις ονομασίες των εξωτερικών τους χαρακτηριστικών. Παίζουν παιχνίδια που προϋποθέτουν ανάλυση και σύνθεση των μερών του ζώου.</p>
<p>Να διακρίνουν τις ομοιότητες και τις διαφορές των ζώων σε ό,τι αφορά τον τρόπο κίνησής τους (πτήση, κολύμβηση, βάδισμα, κ.λπ.). Να διακρίνουν τα ζώα σε άγρια και κατοικίδια, ανάλογα με τη συμπεριφορά που εμφανίζουν και το πού ζουν.</p>	<p>Οικογένειες ζώων (διάκριση οικείων ζώων στους μαθητές ως προς: τον τρόπο κίνησης, τη συμπεριφορά και τον τόπο στον οποίο ζουν) Τα ζώα και το περιβάλλον τους (προσαρμογή των ζώων στο περιβάλλον τους) (2 ώρες)</p>	<p><i>Παρατηρούν εικόνες και ταξινομούν τα ζώα σε ομάδες ανάλογα με τον τρόπο που κινούνται και τον τόπο στον οποίο ζουν. Δημιουργούν ομαδικές συνθέσεις (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητική Αγωγή).</i> Εκτελούν θεατρικό δρώμενο σχετικό με παραμύθι που έχει ως θέμα τα ζώα και το περιβάλλον τους.</p>
<p>Να χρησιμοποιήσουν απλά εργαλεία ή τα χέρια τους προκειμένου να περιποιηθούν ένα φυτό ή ένα ζώο. Να ευαισθητοποιηθούν για ζώα και φυτά που απειλούνται με εξαφάνιση.</p>	<p>Ο άνθρωπος, τα ζώα και τα φυτά (φροντίδα φυτών και ζώων, ζώα και φυτά απειλούμενα με εξαφάνιση, περιβαλλοντική αγωγή και εκπαίδευση) (1 ώρα)</p>	<p>Συζητούν σχετικά με τον τρόπο που οι άνθρωποι φροντίζουν και περιποιούνται τα ζώα και τα φυτά. Ρωτούν τους γονείς τους και συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με τα ζώα και τα φυτά που απειλούνται με εξαφάνιση. Παρουσιάζουν τις πληροφορίες τους με διάφορους τρόπους.</p>
<p>Να περιγράφουν την εναλλαγή της ημέρας από τη νύχτα. Να γνωρίζουν ότι κατά τη διάρκεια της ημέρας ο ήλιος βρίσκεται σε διαφορετικές θέσεις στον ουρανό και να περιγράφουν το φαινόμενο. Να γνωρίσουν το στοιχειώδη προσανατολισμό (ανατολή - δύση) στο χώρο τους. Να συνδέσουν τον προσανατολισμό και τη διαφορετική θέση του ήλιου με απλές έννοιες του χρόνου (πρωί, μεσημέρι, βράδυ, μέρα, νύχτα). Να γνωρίσουν ότι ο ήλιος εκπέμπει φως και θερμαίνει το έδαφος, το νερό και τον αέρα και να αναγνωρίσουν τη σχέση του με τη ζωή. Να γνωρίσουν τις βλαβερές συνέπειες της υπερβολικής έκθεσής τους στον ήλιο.</p>	<p><i>Ήλιος, αλλαγή ημέρας και νύχτας</i> Ο ήλιος, η μέρα και η νύχτα (ανατολή - πρωί, μεσουράνημα - μεσημέρι, δύση - βράδυ, στοιχειώδης προσανατολισμός στο χώρο) Ο ήλιος και η ζωή (ο ήλιος πηγή ενέργειας, θερμότητας και φωτός, αγωγή υγείας) (2 ώρες)</p>	<p><i>Ζωγραφίζουν τον ήλιο σε διαφορετικές θέσεις σε σχέση με τα σημεία του ορίζοντα και χρησιμοποιούν απλές χρονικές έννοιες (πρωί, μεσημέρι, βράδυ) (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Μαθηματικά).</i> Διαβάζουν ή ακούν λογοτεχνικά αποσπάσματα που αναφέρονται στην ημέρα και στη νύχτα και απεικονίζουν με όποιον εικαστικό τρόπο θέλουν τις εντυπώσεις τους. Παρατηρούν, περιγράφουν και ερμηνεύουν διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες που συνδέονται με τις εποχές (αθλητικές δραστηριότητες - κολύμβηση, χειμερινά σπορ - γεωργικές καλλιέργειες). Κάνουν υποθέσεις για το αν θα υπήρχε ζωή χωρίς τον ήλιο και πώς θα ήταν αυτή. Περιγράφουν τρόπους (με θεατρικό παιχνίδι κ.λπ.), τους οποίους ο άνθρωπος χρησιμοποιεί κατά τη διάρκεια της ημέρας, για να προσαρμοστεί στη μεταβολή της θερμοκρασίας ή του ηλιακού φωτός (γυαλιά ηλίου, καπέλα, φορά επιπλέον ρούχα όταν η θερμοκρασία μειώνεται).</p>

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας²

Θέμα: Ήλιος, αλλαγή μέρας και νύχτας: Επιλέγουν, οργανώνουν και εκτελούν ομαδικά θεατρικά δρώμενα για να αναπαραστήσουν διάφορες δραστηριότητες δικές τους, των γονέων τους ή / και των παππούδων τους που συνδέονται με τις διαφορετικές θέσεις του ήλιου. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – χρόνος, μεταβολή, ομοιότητα – διαφορά κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στη Φυσική Αγωγή.

² Τα διαθεματικά αυτά σχέδια εργασίας μπορούν να συμπληρώσουν εναλλακτικά τις αναφερόμενες στο ΑΠΣ «ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες», για τις οποίες διατίθεται περίπου το 10% του διδακτικού χρόνου και ανταποκρίνονται σε όσα προτείνονται στην τρίτη στήλη του πίνακα του ΔΕΠΠΣ.

Θέμα: Ο τόπος μου (Η γειτονιά μου, το σχολείο μου): Ομαδική εργασία για την αναπαράσταση του τόπου τους στην οποία αναγράφονται σε χαρτόνι οι βασικοί όροι (θάλασσα, βουνό κ.λπ.), ο αριθμός π.χ. των δένδρων, των κτιρίων κ.λπ. Μπορούν να γίνουν δυο αναπαραστάσεις για δυο γειτονικούς τόπους ή για τον τόπο τους, σήμερα και στο παρελθόν. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – χρόνος, μεταβολή, ομοιότητα – διαφορά κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στα Μαθηματικά.

Θέμα: Επαγγέλματα: Εργάζονται ομαδοσυνεργατικά, επιλέγουν και αναπαριστούν ως ομαδικό δρώμενο ένα επάγγελμα, το οποίο καλούνται οι άλλοι μαθητές να μαντέψουν (γράφοντάς το και στον πίνακα) και να σχολιάσουν. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Ομοιότητα – διαφορά, αλληλεπίδραση κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στα Μαθηματικά.

Θέμα: Πολιτισμός (επίσκεψη σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς): Οι μαθητές σχεδιάζουν, οργανώνουν και υλοποιούν πολιτιστική διαδρομή σε τρία στάδια: προετοιμασία πριν την επίσκεψη, ενέργειες κατά την επίσκεψη, εργασία στο πεδίο, επεξεργασία και διαχείριση του υλικού μετά την επίσκεψη. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Πολιτισμός, επικοινωνία, ομοιότητα – διαφορά, αλληλεπίδραση κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στα Μαθηματικά.

ΤΑΞΗ Β΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές δραστηριότητες
Ανθρωπογενές περιβάλλον		
<p><i>Οι μαθητές επιδιώκονται:</i></p> <p>Να προσδιορίσουν τη θέση της αίθουσάς τους σε σχέση με τις άλλες αίθουσες του σχολείου.</p> <p>Να περιγράψουν τους χώρους που βρίσκονται κοντά στο σχολείο.</p> <p>Να εντοπίσουν τα προβλήματα επιβάρυνσης του περιβάλλοντος του σχολείου τους. Να προσδιορίσουν τι μπορούν να κάνουν για την αντιμετώπισή τους.</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να αποδεχτούν τη διαφορετικότητά τους.</p>	<p><i>Το σχολείο μου</i></p> <p>Το σχολείο μου (Χώροι, σχετική θέση, απεικόνιση)</p> <p>Το περιβάλλον του σχολείου μου (Φροντίδα περιβάλλοντος του σχολείου)</p> <p>Οι συμμαθητές μου (Μαθητές με ειδικές ανάγκες, Αποδοχή της διαφορετικότητας)</p> <p style="text-align: center;">(5 ώρες)</p>	<p><i>Οι μαθητές:</i></p> <p>Κατασκευάζουν μακέτα του σχολείου με υλικά που επιλέγουν οι ίδιοι (κουτάκια, ξυλαράκια, χαρτόνια, κ.λπ.) με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού. (Αισθητική Αγωγή, Μαθηματικά)</p> <p>Συζητούν για τη φροντίδα του περιβάλλοντος του σχολείου τους και προτείνουν σχετικές δραστηριότητες. Γράφουν γράμμα στο διευθυντή με τις παρατηρήσεις τους.</p> <p>Παρατηρούν αν οι χώροι του σχολείου τους μπορούν να εξυπηρετήσουν άτομα με ειδικές ανάγκες και ζητούν παρεμβάσεις όπου χρειάζεται.</p>
<p>Να συσχετίσουν τα γενικά χαρακτηριστικά της γειτονιάς τους με αυτά της ευρύτερης κοινότητας.</p> <p>Να εντοπίσουν τους χώρους στη συνοικία ή στο χωριό τους που στεγάζουν βασικές υπηρεσίες σχετικές με τη διοίκηση, την ασφάλεια, την υγεία, την επικοινωνία και τον πολιτισμό.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τη σημασία υπηρεσιών κοινής ωφέλειας για τη ζωή στην κοινότητα (δρόμοι, πάρκα, πλατείες) και να εντοπίσουν τα προβλήματα που σχετίζονται με την απουσία ή την κακή λειτουργία των αντίστοιχων υπηρεσιών (καθαριότητα, ύδρευση, φωτισμός δρόμων, φανάρια κυκλοφορίας).</p>	<p><i>Η συνοικία / το χωριό μου (η κοινότητά μου)</i></p> <p>Η συνοικία μου (Συσχετισμός της γειτονιάς με την κοινότητα, Υπηρεσίες κοινής ωφέλειας)</p> <p>Οικογένειες και κτίρια στη συνοικία μου</p> <p>(Η γειτονιά μου χθες και σήμερα, Διαφορά πόλης – χωριού, Οικογένειες από άλλες χώρες στη συνοικία μου, στο χωριό μου, στη πόλη μου)</p> <p>Ο ναός της συνοικίας μου (Ναοί, θρησκευτικές εκδηλώσεις)</p> <p>Τα πράσινα στην περιοχή μου</p> <p>(Αναζήτηση και</p>	<p><i>Επισκέπτονται και καταγράφουν τους χώρους στους οποίους στεγάζονται βασικές υπηρεσίες που σχετίζονται με τη διοίκηση της κοινότητας. Συζητούν τη σημασία των υπηρεσιών αυτών για τη ζωή μας. Δημιουργούν υποθετικά σενάρια για το πώς θα ήταν η ζωή μας χωρίς αυτές τις υπηρεσίες. Αποτυπώνουν σε χαρτόνι τη σχέση της οικογένειάς τους με τις υπηρεσίες αυτές (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Μαθηματικά).</i></p> <p>Γράφουν γράμμα στο δήμαρχο ή στον πρόεδρο της κοινότητας με τις προτάσεις τους σχετικά με τα μέτρα βελτίωσης που απαιτούνται και προϋποθέτουν τη δική του παρέμβαση.</p> <p>Αναζητούν και συγκεντρώνουν παλιές και νέες φωτογραφίες της γειτονιάς τους ή της κοινότητας και αναζητούν τις ομοιότητες, τις διαφορές και τις βασικές μεταβολές που έχουν συμβεί στην πορεία του χρόνου. Οργανώνουν έκθεση με τίτλο «Η γειτονιά μου χθες και σήμερα» .</p> <p>Παρατηρούν κατάλληλα επιλεγμένες φωτογραφίες χωριού και πόλης, εντοπίζουν και συζητούν τις διαφορές τους.</p>

<p>Να συγκρίνουν τη γειτονιά του παρελθόντος με αυτήν του παρόντος.</p> <p>Να αναλύσουν και να περιγράψουν βασικές διαφορές ανάμεσα στην πόλη και το χωριό.</p> <p>Να κατανοήσουν την ύπαρξη διαφορετικών πολιτισμικά, ατόμων στην κοινωνία.</p> <p>Να μάθουν να αντιμετωπίζουν με σεβασμό τις ιδιαιτερότητες των συνανθρώπων τους.</p> <p>Να αναζητήσουν πληροφορίες σχετικά με το ναό της συνοικίας/χωριού και να εκτιμήσουν τη σημασία των θρησκευτικών εκδηλώσεων.</p> <p>Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής στη συνοικία /χωριό.</p> <p>Να επισημάνουν την ανάγκη προστασίας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τη σημασία της συμβολής των ανθρώπων στη σωστή διαχείρισή του.</p>	<p>προστασία των «πράσινων περιοχών» στις γειτονιές των μαθητών)</p> <p>(8 ώρες)</p>	<p>Συλλέγουν στοιχεία σχετικά με τα ήθη και έθιμα των «οικογενειών των συμμαθητών από άλλες χώρες».</p> <p>Αναζητούν και αναφέρουν στοιχεία σχετικά με τη ζωή του αγίου στον οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός της συνοικίας/ χωριού (πολιούχος) καθώς και με τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στο ναό και διερευνούν τις δυνατότητες συμμετοχής τους σ' αυτές.</p> <p>«Υιοθετούν» ένα μικρό χώρο (κήπο ή πάρκο) και τον φροντίζουν, αφού πρώτα προγραμματίσουν τις ενέργειες που απαιτούνται να γίνουν.</p> <p>Εργάζονται σε ομάδες και συντάσσουν κώδικα οικολογικής συμπεριφοράς στο σχολείο και στη συνοικία. Φροντίζουν ώστε οι οικογένειές τους και οι αρμόδιες αρχές της συνοικίας/χωριού τους να ενημερωθούν για το σχετικό κώδικα.</p>
Φυσικό περιβάλλον		
<p>Να αναγνωρίζουν ότι το σπέρμα αποτελεί πρωταρχική μορφή ζωής ενός φυτικού οργανισμού.</p> <p>Να περιγράψουν τη διαδικασία ανάπτυξης ενός φυτού χρησιμοποιώντας κατάλληλο λεξιλόγιο.</p> <p>Να αναγνωρίσουν την επίδραση διάφορων παραγόντων καθώς και των μεταβολών τους στην ανάπτυξη των φυτών.</p>	<p><i>Τα φυτά και τα ζώα του τόπου μου</i></p> <p>Ανάπτυξη φυτού</p> <p>Τα φυτά και το περιβάλλον</p> <p>(Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη των φυτών: φως, νερό, αέρας, θρεπτικά συστατικά)</p>	<p>Συλλέγουν σπέρματα και παρατηρούν τη μορφή και τη σύστασή τους.</p> <p><i>Φυτεύουν (σπέρνουν) σπέρματα χαρακτηριστικών φυτών. Παρατηρούν, σημειώνουν και ζωγραφίζουν την πορεία της ανάπτυξής τους. Εργάζονται σε ομάδες και κάνουν πειράματα, μεταβάλλοντας κάποιον από τους παράγοντες που επηρεάζει την ανάπτυξη των φυτών και καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητικά Αγωγή).</i></p> <p>Αναζητούν, διαβάζουν ή και ανακοινώνουν / διηγούνται παραμύθια, ποιήματα κ.λπ. σχετικά με την ανάπτυξη των φυτών (π.χ. «Ο Τζακ και η φασολιά»).</p>
<p>Να περιγράψουν την πορεία ανάπτυξης ενός ζώου.</p> <p>Να γνωρίσουν το σημαντικό ρόλο των γονέων στην ανάπτυξη των μικρών ζώων.</p> <p>Να γνωρίσουν την επίδραση των παραγόντων του περιβάλλοντος (τροφή, θερμοκρασία, νερό, χώρος, φωλιά κ.λπ.) στην ανάπτυξη των ζώων.</p> <p>Να ταξινομήσουν τους ζωικούς οργανισμούς με κριτήριο τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά: είδος άκρων (πόδια, φτερά, πτερύγια), κάλυψη σώματος (τρίχες, λέπια, φτερά, φολίδες, όστρακο, κέλυφος).</p> <p>Να συσχετίσουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των ζώων με τις</p>	<p>Ζώα</p> <p>Ανάπτυξη ενός ζώου (Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του: τροφή, νερό, αέρας).</p> <p>Είδη ζώων</p> <p>(Ανάπτυξη ζώων οργανισμών, Διάκριση ζωικών οργανισμών ως προς τα εξωτερικά μορφολογικά χαρακτηριστικά (είδος άκρων, κάλυψη του σώματος) και τις διατροφικές τους συνήθειες(φυτοφάγα, σαρκοφάγα).</p> <p>Τα ζώα και το περιβάλλον</p>	<p>Αναζητούν και συγκεντρώνουν πληροφοριακό υλικό σχετικά με την τροφή και την ανάπτυξη των ζώων σε σχέση με το περιβάλλον στο οποίο ζουν.</p> <p>Παρατηρούν φωτογραφίες ζώων και εντοπίζουν τις ανάγκες τις οποίες καλύπτουν τα βασικά εξωτερικά χαρακτηριστικά τους.</p> <p>Εργάζονται σε ομάδες αναζητώντας και συγκεντρώνοντας φωτογραφίες, εικόνες, αντίγραφα έργων που αναπαριστούν ζώα και συνθέτουν καρτεπικολλήσεις (κολάζ).</p> <p>Ζωγραφίζουν διάφορα ζώα και συνθέτουν ομαδικά καρτεπικολλήσεις (κολάζ), δημιουργώντας μια ιστορία που συνδέει όλα τα ζώα που απεικονίζει η καρτεπικόλληση (κολάζ).</p> <p>Οργανώνουν θεατρικό δρώμενο (κοινωνία ζώων με κανόνες, ρόλους κ.λπ.).</p>

<p>ανάγκες προστασίας, κίνησης και προσαρμογής στο περιβάλλον τους.</p> <p>Να διακρίνουν ζώα με διαφορετικές διατροφικές συνήθειες (φυτοφάγα-σαρκοφάγα).</p>	<p>(Προσαρμογή ζώων στο περιβάλλον).</p> <p>(8 ώρες)</p>	
<p>Να εντοπίζουν τις πολύ βασικές διαφορές μεταξύ εμβίων και αβίων.</p> <p>Να εντοπίζουν τις πιο γνωστές ιδιότητες των καταστάσεων της ύλης (ρευστότητα, σκληρότητα, κ.λπ.).</p> <p>Να περιγράψουν τρόπους ή διαδικασίες (θέρμανση, ψύξη, ανάμιξη, πίεση, κάμψη κ.λπ.) με τις οποίες είναι δυνατόν να μεταβληθούν ορισμένες ιδιότητες των υλικών σωμάτων.</p>	<p><i>Εμβια και άβια</i></p> <p>(Διαφορές εμβίων και αβίων, Ιδιότητες καταστάσεων της ύλης, Μεταβολές στις ιδιότητες των υλικών σωμάτων, Μεταβολή στη φυσική κατάσταση).</p> <p>(1 ώρα)</p>	<p>Συζητούν για τις βασικές διαφορές (π.χ. τροφή) μεταξύ εμβίων και αβίων.</p> <p><i>Συγκρίνουν και ομαδοποιούν υλικά από την καθημερινή ζωή με κριτήριο ορισμένες ιδιότητές τους και συσχετίζουν τις ιδιότητες αυτές με τη χρήση των υλικών. Αποτυπώνουν τις συσχετίσεις με αισθητικές δημιουργίες (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Κάνουν πειράματα μελετώντας το σχήμα που παίρνουν τα υγρά ανάλογα με τα δοχεία που χρησιμοποιούνται ή τα δοχεία που τα περιέχουν.</p> <p>Παρατηρούν τη μεταβολή στη φυσική κατάσταση ενός κομματιού πάγου και περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο έγινε η μεταβολή.</p>
<p>Να περιγράφουν οι μαθητές τον κύκλο και τις μορφές του νερού στη φύση (νερό, υδρατμοί, σύννεφα, βροχή, χιόνι, πάγος) και να συνδέουν τις μορφές αυτές με τις μεταβολές της φυσικής κατάστασης του νερού.</p> <p>Να συσχετίσουν τις εποχικές μεταβολές του καιρού με μεταβολές στη φύση και στις δραστηριότητες των ανθρώπων στον τόπο τους και αλλού.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν σε άλλους τόπους, εντοπίζοντας τα ιδιαίτερα καιρικά φαινόμενα που τους χαρακτηρίζουν, καθώς και ορισμένες ομοιότητες και διαφορές με τις καιρικές συνθήκες του τόπου τους.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι το περιβάλλον καθορίζει τη μορφή της κατοικίας.</p> <p>Να συσχετίσουν τη μορφή της κατοικίας με τις φυσικές συνθήκες κάθε περιοχής (π.χ. στέγη με κεραμίδια σε περιοχές με πολλά χιόνια, επίπεδη στέγη σε περιοχές με ήπιες κλιματικές συνθήκες).</p> <p>Να παρατηρήσουν την επίδραση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της λαϊκής τέχνης στην κατασκευή των κατοικιών.</p>	<p><i>Κύκλος του νερού Καιρός</i></p> <p>Κύκλος του νερού Ο καιρός και οι εποχές (Καιρός, εποχές, ασχολίες)</p> <p>Ο καιρός σε άλλους τόπους (Καιρικές συνθήκες σε άλλους τόπους)</p> <p>Κατοικία και περιβάλλον (Καιρικές συνθήκες και κατοικία, Σύγχρονες επιδράσεις της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της λαϊκής τέχνης)</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p>Ζωγραφίζουν το ταξίδι μιας σταγόνας.</p> <p>Συζητούν στην τάξη πώς ο καιρός επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων.</p> <p>Δημιουργούν θεατρικά δρώμενα ή εικαστικά έργα που να παρουσιάζουν την επίδραση των εποχικών μεταβολών του καιρού στη ζωή των ανθρώπων του χωριού και της πόλης.</p> <p>Συγκεντρώνουν αποκόμματα από εφημερίδες, φωτογραφίες, βιβλία και κείμενα που παρουσιάζουν τον καιρό σε άλλους τόπους. Καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές και τις εκφράζουν εικαστικά (ζωγραφική, κολλάζ, θεατρικό δρώμενο κ.ά.).</p> <p>Παρακολουθούν βίντεο για τον καιρό σε άλλους τόπους και συζητούν για τις δραστηριότητες των ανθρώπων που ζουν κάτω από αυτές τις καιρικές συνθήκες.</p> <p><i>Παρατηρούν φωτογραφίες που απεικονίζουν διάφορες μορφές κατοικίας (ιγκλού, καλύβα ιθαγενών Αφρικής, τυπικό σπίτι εύκρατης περιοχής) και σχολιάζουν τα υλικά κατασκευής τους κάνοντας συσχετίσεις με τον καιρό και τις ασχολίες των κατοίκων (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Επισκέπτονται αντιπροσωπευτικά κτίρια, δημόσια και ιδιωτικά, παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και παρατηρούν τα χαρακτηριστικά τους στοιχεία.</p>
Αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος		
<p>Να γνωρίζουν φυτά και ζώα που ζουν σε διάφορους βιότοπους στην περιοχή τους (βουνό, λίμνη κ.λπ.)</p>	<p>Ο τόπος όπου ζω Οι βιότοποι στην περιοχή μου (Οι ζωντανοί οργανισμοί στους</p>	<p>Επισκέπτονται χαρακτηριστικούς βιότοπους στον τόπο τους. Παρατηρούν, περιγράφουν, ζωγραφίζουν και φωτογραφίζουν φυτά και ζώα που συναντούν σ' αυτούς (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p>

<p>Να αναγνωρίσουν τις μεταβολές που υφίστανται οι βιότοποι αυτοί από την ανθρώπινη δραστηριότητα, καθώς και τις επιπτώσεις της στο οικοσύστημα.</p>	<p>βιότοπους της περιοχής μου) Τα ζώα και ο τόπος που ζουν (Η ανθρώπινη παρέμβαση στους βιότοπους του τόπου μου) Οι άνθρωποι (6 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν και συζητούν πιθανές μεταβολές που διαπιστώνουν στους βιότοπους που επισκέπτονται, καθώς και τις επιπτώσεις τους στα οικοσυστήματα. Διατυπώνουν υποθέσεις για εναλλακτικές συμπεριφορές.</p>
<p>Να εξοικειωθούν με τον προσανατολισμό στο χώρο με βάση τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Να εξοικειωθούν με τον ορισμό της θέσης τους σε σχέση με την ανατολή και τη δύση του ήλιου.</p>	<p>Ο προσανατολισμός Ο προσανατολισμός (Ανατολή, δύση, βορράς, νότος, Πώς προσανατολίζομαι, Προσανατολισμός ως προς σημεία αναφοράς) (1 ώρα)</p>	<p>Παίζουν παιχνίδια προσανατολισμού στην αυλή του σχολείου (Φυσική Αγωγή). Προσανατολίζονται στο φυσικό τους περιβάλλον με πρακτικούς τρόπους (π.χ. με τη βοήθεια του ιερού των εκκλησιών).</p>
<p>Να περιγράψουν τα στάδια της ανάπτυξης, της ωρίμανσης και της γήρανσης του ανθρώπου. Να αναγνωρίσουν τη σημασία του ρόλου των γονέων, της οικογένειας και γενικά των ενηλίκων στη ζωή ενός παιδιού. Να συνδέσουν βασικές χρονικές έννοιες με τη δική τους βιολογική εξέλιξη και γενικότερα με τον κύκλο ζωής του ανθρώπου. Να γνωρίσουν τρόπους μέτρησης του χρόνου. Να παρατηρήσουν τις μεταβολές που συντελούνται στο περιβάλλον στην πορεία του χρόνου.</p>	<p>Κύκλος ζωής και χρόνος Κύκλος ζωής του ανθρώπου (Γέννηση, ανάπτυξη, ωρίμανση, γήρανση, Γραμμή του χρόνου, Χρονική αλληλουχία) Μετρώ το χρόνο (2 ώρες)</p>	<p>Παρακολουθούν βιντεοταινία σχετικά με την ανάπτυξη ενός παιδιού. Συγκεντρώνουν δικές τους φωτογραφίες από τη βρεφική τους ηλικία και τις τοποθετούν στη γραμμή του χρόνου συζητώντας τις διαφορές που παρατηρούν (π.χ. στο ύψος τους, στις δεξιότητές τους κ.λπ.), καθώς και για τις αλλαγές στα ενδιαφέροντά τους, με την πάροδο του χρόνου (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή). Παίζουν Παιχνίδια (θεατρικά, επιτραπέζια) με τους μήνες, τις ημέρες, ώρες κ.λπ. Συλλέγουν φωτογραφίες από διαφορετικές χρονικές στιγμές και παρατηρούν τις μεταβολές σε συγκεκριμένα παραδείγματα (π.χ. πρόσωπα, κτίρια κ.λπ.) του άμεσου και έμμεσου περιβάλλοντός τους.</p>
<p>Να αναγνωρίσουν μέσα μεταφοράς αγαθών και να τα ομαδοποιήσουν (ξηρά, θάλασσα, αέρας). Να διακρίνουν τα μέσα μεταφοράς αγαθών από τα μέσα μετακίνησης ανθρώπων (συγκοινωνίες). Να αναγνωρίσουν την ανάγκη της μεταφοράς των αγαθών από τον τόπο παραγωγής στον τόπο κατανάλωσής τους. Να εξοικειωθούν με βασικούς κανόνες του κώδικα οδικής κυκλοφορίας που αφορούν τους πεζούς.</p>	<p>Μεταφορές Μέσα μεταφοράς σε ξηρά, αέρα και θάλασσα (Μεταφορές και συγκοινωνίες, Μεταφορά των αγαθών) Κυκλοφοριακή αγωγή (2 ώρες)</p>	<p>Δημιουργούν ομαδικές καρτετικολλησεις (κολάζ) με τα μέσα μεταφοράς στα οποία αναγράφουν την ονομασία τους. Περιγράφουν τη διαδοχική μεταφορά ενός προϊόντος από το χωράφι στην κεντρική αγορά, στο μανάβη, στο σπίτι. Περιγράφουν τα μέσα μετακίνησης που χρησιμοποιούν οι ίδιοι και οι γονείς τους. Παίζουν παιχνίδια σχετικά με τον τρόπο που πρέπει να κυκλοφορούν στο δρόμο οι πεζοί και τα αυτοκίνητα ακολουθώντας σήματα που έχουν ζωγραφίσει. Επισκέπτονται πάρκο κυκλοφοριακής αγωγής αν υπάρχει δυνατότητα (Αισθητική Αγωγή, Φυσική Αγωγή, Γλώσσα).</p>
<p>Να αναγνωρίσουν βασικές κοινές ανάγκες των ανθρώπων (ατομικές, τοπικές, παγκόσμιες) ως ατόμων και ως μελών της κοινότητας. Να αναγνωρίζουν τα πλεονεκτήματα της κοινωνικής ζωής (οικογενειακής, κοινοτικής). Να κατανοήσουν ότι οι άνθρωποι ζουν σε ομάδες</p>	<p>Οι ανάγκες του ανθρώπου Ζωή σε κοινωνικές ομάδες. (Γιατί οι άνθρωποι προτιμούν να ζουν σε ομάδες, Ατομική / κοινωνική ζωή και κάλυψη αναγκών, Αλληλεπίδραση) (1 ώρα)</p>	<p>Περιγράφουν τη ζωή μιας οικογένειας που ζει κάπου μόνη της (λ.χ. σε ένα μικρό νησί) και σχολιάζουν τις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσει (π.χ. σε περίπτωση ασθένειας ή ανάγκης προμήθειας ειδών που δεν είναι σε θέση να παράγει η ίδια). Δημιουργούν ομαδοσυνεργατικά υποθετικό σενάριο για τη ζωή ενός ναυαγού (μέσα κάλυψης των βασικών αναγκών του και πιθανές αλλαγές του τρόπου σκέψης, συμπεριφοράς και συνθηκών διαβίωσής του)(Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p>

προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες τους.		
<p>Να εξοικειωθούν με διάφορες μορφές ενέργειας.</p> <p>Να περιγράψουν τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιείται η κίνηση του νερού και του αέρα στην παραγωγή διάφορων μορφών ενέργειας [ηλεκτρική, κινητική (υδρομόμυλοι, ανεμόμυλοι)].</p>	<p><i>Η ενέργεια στη ζωή μας</i></p> <p>Η ενέργεια στη ζωή μας (Αιολική ενέργεια – Ενέργεια του νερού, Η κίνηση του νερού και του αέρα)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν τη λειτουργία του υδροστρόβιλου (σε πείραμα επίδειξης).</p> <p><i>Κατασκευάζουν ανεμόμυλο, παρατηρούν και σχολιάζουν τη λειτουργία του. Επισκέπτονται, αν υπάρχει στην περιοχή τους, αιολικό πάρκο (Γλώσσα, Τεχνολογία).</i></p> <p>Συζητούν για τα πλεονεκτήματα της αιολικής ενέργειας σε σχέση με άλλες μορφές ενέργειας όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος.</p>
<p>Να εξοικειωθούν με την «κριτική ανάγνωση» των προγραμμάτων των Μ. Μ .Ε. και κυρίως των εντύπων και του ραδιοφώνου.</p> <p>Να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα ύπαρξης κάποιων κανόνων παρακολούθησης του ραδιοφώνου (ένταση ήχου, διάρκεια και χρονική στιγμή παρακολούθησης, παρουσία ενηλίκων και συζητήσεις με αυτούς, προϋποθέσεις παρακολούθησης).</p> <p>Να αποκτήσουν την ικανότητα να εκφράζονται μπροστά σε άλλους. Να παρατηρήσουν πώς επιδρούν στην έκφραση ενός ατόμου οι αντιδράσεις των άλλων.</p> <p>Να συνδέσουν τον ελεύθερο χρόνο τους με δημιουργικές και γενικότερα με ψυχαγωγικές δραστηριότητες.</p>	<p><i>Επικοινωνία και ενημέρωση</i></p> <p>Μέσα μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.) (Αγωγή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης)</p> <p>Ο ελεύθερος χρόνος και η επικοινωνία (Έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων, Αλληλεπίδραση με το «κοινό», Ελεύθερος χρόνος)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Οργανώνουν σε ομάδες ένα υποθετικό ραδιοφωνικό πρόγραμμα (θεατρικό παιχνίδι), Συζητούν στην τάξη για τα ραδιοφωνικά προγράμματα, τις διαφημίσεις που παρακολουθούν, συζητούν και επιλέγουν τους σωστούς τρόπους συμπεριφοράς.</p> <p>Παίζουν παιχνίδια έκφρασης, π.χ. το παιχνίδι του δημοσιογράφου (θεατρικό δρώμενο).</p> <p><i>Παίζουν παιχνίδια ρόλων όπου κάποιος παρουσιάζει κάτι (ένα παραμύθι, ένα περιοδικό κ.λπ) και το κοινό έχει διαφορετικές αντιδράσεις κάθε φορά (σιωπηλό, αδιάφορο, ανήσυχο, προσεκτικό κ.ά.). Συζητούν τα συναισθήματα τους και την αντίδρασή τους στις αλλαγές του κοινού. Στη συνέχεια αλλάζουν τη διάταξη του χώρου και δοκιμάζουν ξανά τις παρουσιάσεις τους, σχολιάζοντας τότε ένοιωσαν καλύτερα, χειρότερα κ.λπ. (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p>
<p>Να γνωρίσουν καλύτερα τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς στην ευρύτερη περιοχή.</p> <p>Να γνωρίσουν τοπικούς ήρωες, πολιούχους ή τοπικούς αγίους.</p> <p>Να έρθουν σε επαφή με το λαϊκό πολιτισμό και την Παράδοση της ευρύτερης περιοχής</p>	<p><i>Πολιτισμός στην ευρύτερη περιοχή</i></p> <p>Ο πολιτισμός μας (Χώροι πολιτισμικής αναφοράς, Λαϊκός πολιτισμός και παράδοση).</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p>Επισκέπτονται χώρους πολιτισμικής αναφοράς π.χ. βυζαντινές εκκλησίες, μουσεία κ.λπ.</p> <p>Συγκεντρώνουν στην τάξη προγράμματα παιδικών παραστάσεων ή έντυπα με ανάλογες κριτικές. Συζητούν και επιλέγουν παράσταση.</p> <p><i>Συγκεντρώνουν και αναπαριστούν, κατά περίπτωση, στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοση μας (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</i></p>
<p>Να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της άσκησης για τη σωματική και την πνευματική τους ανάπτυξη.</p> <p>Να προσεγγίσουν το πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων και να γνωρίσουν βασικά στοιχεία τους.</p> <p>Να συνδέσουν τον ελεύθερο χρόνο τους με δημιουργικές και γενικότερα με ψυχαγωγικές δραστηριότητες.</p>	<p><i>Αθλητισμός και ψυχαγωγία</i></p> <p>Ο αθλητισμός και οι Ολυμπιακοί Αγώνες (Σημασία του αθλητισμού, Αγαπημένα αθλήματα, Ολυμπιακοί αγώνες Ψυχαγωγία και ελεύθερος χρόνος (Σύνδεση ελεύθερου χρόνου με τις δημιουργικές δραστηριότητες και τον αθλητισμό, Χώροι για δημιουργικές δραστηριότητες)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Συζητούν για τη σημασία του αθλητισμού και τα θετικά του αποτελέσματα. Συγκεντρώνουν φωτογραφίες από αγαπημένα τους αθλήματα και αθλητές (π.χ. Έλληνες Ολυμπιονίκες) και συνθέτουν ομαδικές καρτεπικολλήσεις (κολάζ) για κάθε άθλημα (Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</p> <p>Κατασκευάζουν στον ελεύθερο χρόνο τους ένα παιχνίδι ατομικό ή ομαδικό και το φέρνουν στην τάξη.</p> <p>Συγκεντρώνουν πληροφορίες για χώρους ψυχαγωγίας και άθλησης που υπάρχουν στον οικισμό τους. Επισκέπτονται και χρησιμοποιούν τους χώρους αυτούς. Καταγράφουν τις εντυπώσεις και τα συμπεράσματά τους.</p>

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Θέμα: Πολιτισμός: Επισκέπτονται εκκλησίες της ευρύτερης περιοχής. Παρατηρούν και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές ως προς την κατασκευή και το περιβάλλον τους. Αναζητούν πληροφορίες για το βίο του Αγίου στον οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** χώρος- χρόνος, ομοιότητα – διαφορά, επικοινωνία, πολιτισμός. **Προεκτάσεις** στην Ιστορία, στα Θρησκευτικά, στην Αισθητική Αγωγή, στην Γεωγραφία, στη Γλώσσα.

Θέμα: Ο κύκλος του νερού: Χωρίζονται σε ομάδες και κάθε μια ζωγραφίζει ένα τοπίο ή ένα φαινόμενο που έχει σχέση με κάποια μορφή του νερού στη φύση. Γίνεται σύνδεση των επιμέρους εικόνων σε ένα ενιαίο σύνολο, είτε οργανώνεται έκθεση των επιμέρους εργασιών τους. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, Σύστημα, μεταβολή, ισορροπία κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στις Φυσικές Επιστήμες.

Θέμα: Η Ενέργεια στη ζωή μας: Αναπαριστούν με κατασκευές ή ζωγραφική την διαδικασία παραγωγής ενός καταναλωτικού προϊόντος (π.χ. ψωμί, πορτοκαλάδα, λάδι, ύφασμα). Χρησιμοποιώντας κατάλληλες πρώτες ύλες και ενέργεια που προέρχεται από την κίνηση του νερού ή του αέρα. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, μεταβολή. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Φυσική, στην Τεχνολογία.

ΤΑΞΗ Γ΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές δραστηριότητες
Ανθρωπογενές περιβάλλον		
Οι μαθητές επιδιώκεται να: Να κατανοήσουν τους λόγους που οδηγούν τους ανθρώπους να οργανώνονται σε κοινότητες και τη σημασία των κανόνων για την εύρυθμη λειτουργία τους. Να εντοπίσουν σχέσεις αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα μέλη μιας κοινότητας και να αναγνωρίσουν το σημαντικό ρόλο των ανθρώπων που εργάζονται για το κοινό καλό.	<i>Γιατί ζούμε σε κοινότητες</i> Οι κοινότητες και οι ανάγκες του ανθρώπου (Ανάγκες που εξυπηρετεί η κοινότητα) Σχέσεις και συνεργασίες στην κοινότητα (Σχέσεις επικοινωνίας, συνεργασίας, αλληλεπίδρασης, αλληλεγγύης ανάμεσα στους ανθρώπους μιας κοινότητας) (2 ώρες)	Οι μαθητές: Εκτελούν παιχνίδια ρόλων που να εκφράζουν τις σχέσεις αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους κατοίκους του χωριού ή της πόλης τους. Συζητούν για το πώς φτάνει το νερό ή το ηλεκτρικό ρεύμα στο σπίτι τους.
Να αναγνωρίσουν τη σημασία της τοπικής αυτοδιοίκησης για τη λύση των τοπικών προβλημάτων. Να αναφέρουν τα όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης και τον τρόπο εκλογής τους. Να προσεγγίσουν την έννοια της συμμετοχής των δημοτών στη λύση των προβλημάτων που αφορούν το άμεσο περιβάλλον τους και να αναφέρουν τρόπους με τους οποίους μπορεί να πραγματοποιηθεί αυτή η συμμετοχή (σύλλογοι, φορείς κ.λπ.).	Δήμοι, κοινότητες και Τοπική Αυτοδιοίκηση (Πώς αποφασίζουν για τα κοινά οι άνθρωποι σε ένα χωριό ή σε μια πόλη, Οργάνωση κοινότητας και όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης/ δήμος (Τ.Α.). Συμμετοχή στην τοπική αυτοδιοίκηση (Διαδικασία ανάδειξης οργάνων Τ.Α., Βασικές αρμοδιότητες Τ.Α., Τρόποι συμμετοχής του δημότη στην Τ.Α., Προβλήματα στον οικισμό) (3 ώρες)	Οργανώνουν παιχνίδια ρόλων σχετικά με την εκλογή ενός οργάνου αυτοδιοίκησης (π.χ. εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία ένα μαθητή με κάποια αρμοδιότητα). <i>Συζητούν πώς γίνεται ο καθαρισμός των δρόμων, ο φωτισμός τους, η αποκομιδή απορριμμάτων κ.λπ. και αποτυπώνουν σε χαρτί τις βασικές δραστηριότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i> «Συνεδριάζουν» στην τάξη, αναφέρουν μερικά από τα προβλήματα του οικισμού τους, τα ιεραρχούν και προτείνουν λύσεις.
Φυσικό περιβάλλον		
Να παρατηρήσουν ορισμένα φυτά του τόπου τους (ελιά, φασολιά, αμπέλι, δημητριακά), τους καρπούς τους και τους τρόπους καλλιέργειάς τους και να αναγνωρίσουν τη σημασία	<i>Φυτά και ζώα του τόπου μου</i> Τα φυτά και ο άνθρωπος (Χαρακτηριστικά των	Συνθετικές εργασίες για χαρακτηριστικά φυτά του τόπου (π.χ. συλλογές των φυτικών προϊόντων, η σπουδαιότητα του ελαιόλαδου κ.ο.κ.) (Αισθητική Αγωγή, Τεχνολογία). Καταγράφουν παραδοσιακά φαγητά ή φαγητά με

να αναγνωρίσουν τη σημασία τους στην καθημερινή διατροφή. Να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα ορισμένων φυτών στη ζωή του ανθρώπου.	φυτών που καλλιεργούνται στον τόπο μας, Η σπουδαιότητα των φυτών στη ζωή του ανθρώπου)	δημητριακά και όσπρια (π.χ. φασολάδα, φακές). Συγκεντρώνουν στην τάξη εικόνες (ή επισκέπτονται αντίστοιχους χώρους) σχετικές με την καλλιέργεια των χωραφιών ή με τα διάφορα στάδια συλλογής και επεξεργασίας των καρπών. Ομαδοποιούν τις εικόνες αυτές σύμφωνα με τις εποχές του χρόνου.
Να διακρίνουν και να περιγράφουν βασικές ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των φυτών. Να κατανοήσουν ότι τα φυτά διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά τους ανάλογα με τις συνθήκες του περιβάλλοντος στο οποίο φύονται. Να αναγνωρίσουν το ρόλο της ρίζας και να διακρίνουν τα διαφορετικά είδη.	Είδη φυτών (Διάκριση φυτών με βάση εξωτερικά μορφολογικά χαρακτηριστικά: μορφή βλαστού, υφή και σχήμα φύλλων, είδη βλαστού) Τα φυτά και το περιβάλλον τους (Προσαρμογή φυτών, Είδη ριζών, Η σημασία της ρίζας)	Συλλέγουν φύλλα διαφορετικών φυτών. Παρατηρούν τις διαφορές τους ως προς το σχήμα, τα νεύρα, το πάχος, κ.λπ. Συγκρίνουν φυτά με διαφορετικά μορφολογικά χαρακτηριστικά σε σχέση με το Περιβάλλον τους (π.χ. πλάτανος, κάκτος). Κατασκευάζουν το δικό τους δέντρο με τυπώματα φύλλων. Παρατηρούν ρίζες φυτών και τις ταξινομούν ως προς τη μορφολογία τους. Αναφέρουν κάποιες από τις ρίζες που χρησιμοποιούνται στη διατροφή. Χρωματίζουν νερό και αφήνουν ένα φυτό με τις ρίζες του μέσα στο διάλυμα. Εξάγουν συμπεράσματα για το ρόλο της ρίζας.
Να αναγνωρίσουν χαρακτηριστικά κατοικίδια ζώα του τόπου τους και τα προϊόντα που δίνουν στον άνθρωπο.	Κατοικίδια ζώα του τόπου μου	Συλλέγουν πληροφορίες για χαρακτηριστικά ζώα του τόπου τους και δημιουργούν συνθέσεις με τα προϊόντα που αυτά δίνουν στον άνθρωπο. Συγκεντρώνουν φωτογραφίες σχετικά με την εκτροφή ζώων και συζητούν με έναν κτηνοτρόφο (όπου αυτό είναι δυνατό) για τις απαιτήσεις του επαγγέλματός του.
Να γνωρίσουν μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα τον τρόπο γέννησης ορισμένων ζώων και να αναγνωρίσουν ότι τα μικρά των ζώων μοιάζουν στους γονείς τους. Να ταξινομήσουν ζώα ως προς τον τρόπο που πολλαπλασιάζονται (ωοτόκα, ζωοτόκα, ωοζωοτόκα).	Αναπαραγωγή των ζώων (Τρόποι αναπαραγωγής χαρακτηριστικών ζωικών οργανισμών: ωοτόκα, ζωοτόκα)	Παρακολουθούν βιντεοταινία και βλέπουν φωτογραφίες που παρουσιάζουν τη γέννηση ορισμένων μικρών ζώων (λ.χ. γάτας, κότας, βατράχου, πεταλούδας) και τα πρώτα βήματά τους στη ζωή. Συζητούν για τις ομοιότητες και διαφορές που παρουσιάζουν σε σχέση με τους γονείς τους. Συγκρίνουν τις πρώτες μέρες από τη ζωή ενός ζώου και ενός μωρού. Εργάζονται ομαδικά και ταξινομούν εικόνες ζώων ανάλογα με τον τρόπο που αναπαράγονται.
Να αναγνωρίσουν και να ταξινομήσουν ζώα ως προς το περιβάλλον στο οποίο ζουν (χερσαία, υδροβία). Να κατανοήσουν ότι τα ζώα (όπως και τα φυτά) προσαρμόζονται στο περιβάλλον στο οποίο ζουν προκειμένου να επιβιώσουν.	Τα ζώα και το περιβάλλον τους (Διάκριση των ζωικών οργανισμών ως προς το περιβάλλον στο οποίο ζουν: χερσαία, υδροβία, Προσαρμογή των ζώων στο περιβάλλον) (10 ώρες)	Εργάζονται ομαδικά και ταξινομούν εικόνες ζώων ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο ζουν. Συζητούν και αναλύουν τους τρόπους με τους οποίους τα ζώα προσαρμόζονται στο περιβάλλον τους (π.χ. η αρκούδα πέφτει το χειμώνα σε χειμερία νάρκη, γιατί η τροφή που είναι διαθέσιμη δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της). Συλλέγουν μύθους και παραδόσεις για τα ζώα. Εργάζονται ομαδικά και επιλέγουν ένα μύθο με ζώα που τον αποδίδουν θεατρικά (Γλώσσα, Ιστορία, Θρησκευτικά, Αισθητική Αγωγή).
Αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος		
Να διακρίνουν οι μαθητές στο δικό τους χώρο τα έργα της φύσης από τα έργα του ανθρώπου, καθώς και τις σχέσεις αλληλεπίδρασης ανθρώπου και περιβάλλοντος. Να εντοπίσουν τα θετικά και τα αρνητικά σημεία από την ανθρώπινη παρέμβαση στο χώρο που μελετούν και να αναφέρουν ενέργειες που θα	Ο τόπος όπου ζω Το περιβάλλον (Φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον) Προστασία του τοπικού περιβάλλοντος (5 ώρες)	Μετακινούνται και μελετούν επιτόπου στοιχεία από το φυσικό τους περιβάλλον και τις ανθρώπινες παρεμβάσεις σε αυτό. Εντοπίζουν και αναλύουν συγκεκριμένο πρόβλημα του χώρου που μελετούν και προτείνουν λύσεις ή αναλαμβάνουν δράσεις (επίσκεψη ή επιστολή στο δήμαρχο, προτάσεις για βελτιωτική παρέμβαση στο χώρο, εκστρατεία απομάκρυνσης απορριμμάτων, ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για τα προβλήματα που διαπιστώνουν και τις πιθανές λύσεις τους κ.λπ.) (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).

<p>πρέπει να γίνουν, ώστε να βελτιωθεί η εικόνα του τόπου τους.</p>		
<p>Να κατανοήσουν ότι οι χάρτες είναι συμβολικές αναπαραστάσεις του πραγματικού χώρου.</p> <p>Να εξοικειωθούν με συμβολικές ή εικονικές αναπαραστάσεις χώρων και με εξειδικευμένους γεωγραφικούς όρους.</p> <p>Να αναγνωρίσουν και να περιγράψουν το φυσικό περιβάλλον άλλων τόπων (έρημος, ζούγκλα κ.λπ.)</p>	<p><i>Ο γεωγραφικός χώρος</i></p> <p>Αναπαραστάσεις του χώρου (Χάρτες, προπλάσματα)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν έναν απλό χάρτη και αναγνωρίζουν χαρακτηριστικά σύμβολα απεικόνισης των στοιχείων του.</p> <p>Σχεδιάζουν έναν απλό χάρτη χρησιμοποιώντας δικά τους σύμβολα.</p> <p><i>Κατασκευάζουν με εύπλαστα υλικά προπλάσματα φανταστικών τοπίων, ορίζουν τα στοιχεία τους και τοποθετούν πινακίδες πάνω σ' αυτά (π.χ. ορεινή περιοχή - βουνό – πρόποδες, πλαγιές, κορυφή κ.λπ.) Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p>
<p>Να αναγνωρίσουν τη σημασία της τροφής για την επιβίωση του ανθρώπου.</p> <p>Να γνωρίσουν βασικές «αποθήκες» ενέργειας.</p> <p>Να κατανοήσουν, ότι η αποθηκευμένη ενέργεια μετατρέπεται σε άλλη μορφή, όταν συμβούν μεταβολές στην ύλη μέσα στην οποία περικλείεται (τα καύσιμα καίγονται, η τροφή διασπάται κ.λπ.).</p> <p>Να εντοπίσουν και να περιγράψουν την αλληλεπίδραση των οργανισμών στη φύση: ζώα-φυτά, άνθρωπος-φυτά ή ζώα.</p> <p>Να προσεγγίσουν την έννοια της ήπιας μορφής ενέργειας μέσα από παραδείγματα και δραστηριότητες που σχετίζονται με αποθήκευση ενέργειας (π.χ. ηλιακός θερμοσίφωνας).</p>	<p><i>Τροφή και άλλες αποθήκες ενέργειας</i></p> <p>Τροφή και ενέργεια</p> <p>«Αποθήκες» ενέργειας (Μετατροπή ενέργειας, ήπιες μορφές ενέργειας)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Συγκεντρώνουν στην τάξη και ταξινομούν έντυπο υλικό με τροφές που τρώει ο άνθρωπος. Συζητούν, μέσα από παραδείγματα, για τις βασικές «αποθήκες» ενέργειας: τρόφιμα, καύσιμα, μπαταρίες κ.λπ.</p> <p>Διαπιστώνουν, μέσα από δραστηριότητες ή παραδείγματα, ότι η αποθηκευμένη ενέργεια μετατρέπεται σε άλλη μορφή (τα καύσιμα καίγονται, η τροφή διασπάται κλπ.).</p> <p><i>Κατασκευάζουν μια πυραμίδα που ξεκινάει από τα φυτά και καταλήγει στον άνθρωπο ή παριστάνουν με όποιο τρόπο επιθυμούν μια τροφική αλυσίδα (έδαφος, φυτά, ζώα, άνθρωποι) (Αισθητική Αγωγή, Μαθηματικά)</i></p> <p>Κατασκευάζουν απλό κύκλωμα με μπαταρία, καλώδια, ηλεκτρικό κινητήρα (ανεμιστηράκι) ή λαμπτάκι και παρατηρούν ότι η μπαταρία είναι «αποθήκη» ενέργειας η οποία μετασχηματίζεται.</p> <p>Συζητούν, μέσα από παραδείγματα, για τις ήπιες μορφές ενέργειας (ηλιακή, κ.λπ.) και οργανώνουν δραστηριότητες αξιοποίησής της (π.χ. δημιουργία βιολογικού λιπάσματος στο σχολείο).</p>
<p>Να αναγνωρίσουν ότι τα αγαθά ικανοποιούν ανάγκες του ανθρώπου και διακρίνονται σε υλικά και μη υλικά.</p> <p>Να κατανοήσουν τη σημασία της εργασίας για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών.</p> <p>Να αναγνωρίσουν την ισότητα των δύο φύλων και στον επαγγελματικό χώρο.</p> <p>Να αναγνωρίσουν το δικαίωμα προστασίας των παιδιών από την εκμετάλλευση της εργασίας τους.</p>	<p><i>Ανάγκες και αγαθά</i></p> <p>Η εργασία και οι ανάγκες του ανθρώπου</p> <p>Οι γυναίκες, τα παιδιά και η εργασία (Εργασία και ισότητα δύο φύλων, παιδιά και εργασία)</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p><i>Συζητούν για συγκεκριμένα υλικά ή μη υλικά αγαθά που ικανοποιούν τις ανάγκες του ανθρώπου (π.χ. φαγητό, ανάγνωση ενός βιβλίου ή θέαση ενός έργου τέχνης) (Γλώσσα, Ιστορία, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Εξετάζουν διάφορα προϊόντα (αγροτικά - βιομηχανικά), τα ταξινομούν και συζητούν σχετικά με την παραγωγή τους με τη βοήθεια σύγχρονων τεχνολογιών.</p> <p>Συζητούν για την παιδική εργασία (παιδιά φαναριών) στη χώρα μας και σε άλλες χώρες.</p> <p>Παρατηρούν το χάρτη των δικαιωμάτων του παιδιού της UNICEF και εντοπίζουν το σημείο που αναφέρεται στην παιδική εργασία.</p>
<p>Να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα της επικοινωνίας</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι σε άτομα που, για διάφορους λόγους,</p>	<p><i>Επικοινωνία</i></p> <p>Οι άνθρωποι επικοινωνούν</p>	<p><i>Με θεατρικό δρώμενο αποδίδουν περιπτώσεις επικοινωνίας από την καθημερινή ζωή (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</i></p> <p>Συζητούν για τα προβλήματα επικοινωνίας ορισμένων ανθρώπων λόγω της κατάστασης που βρίσκονται</p>

<p>αντιμετωπίζουν προβλήματα επικοινωνίας.</p> <p>Να προσεγγίσουν βασικούς «κανόνες» επικοινωνίας (λεκτικής και μη λεκτικής).</p>	<p>(Αναγκαιότητα της επικοινωνίας, Άνθρωποι με ειδικές ικανότητες και αναπηρίες, Έκφραση συναισθημάτων)</p>	<p>(πολύ μικρή ή πολύ μεγάλη ηλικία, φυσικά μειονεκτήματα ή αναπηρίες). Εξάγουν συμπεράσματα για το πώς πρέπει να τους αντιμετωπίζουν οι άλλοι.</p> <p>Παίζουν ομαδικά παιχνίδια που τους παρακινούν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους μπροστά σε άλλους.</p>
<p>Να διακρίνουν τρόπους και μέσα επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι στην άμεση επικοινωνία τους.</p> <p>Να κατανοούν τη βαθύτερη σημασία των κωδικών, λεκτικών και μη λεκτικών, στην καθημερινή ζωή.</p> <p>Να εκτιμήσουν την ανάγκη συνεχούς επαφής μεταξύ των ανθρώπων όλου του κόσμου.</p>	<p>Τρόποι επικοινωνίας των ανθρώπων</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>Προσπαθούν να επικοινωνήσουν με τους συμμαθητές τους χρησιμοποιώντας μη λεκτικούς κώδικες (νοήματα, μορφασμούς κ.λπ.) και μη λεκτικούς κώδικες.</p> <p>Εξάγουν συμπεράσματα για τη σημασία της γλώσσας (και της νοηματικής γλώσσας για τους κωφούς) ως μέσου επικοινωνίας και δημιουργίας.</p> <p>Εργάζονται ομαδικά και δημιουργούν με το αλφάβητο της νοηματικής γλώσσας.</p> <p>Κάνουν υποθέσεις και συγκεντρώνουν πληροφορίες για τον τρόπο επικοινωνίας των ζώων που ζουν σε ομάδες.</p>
<p>Να διακρίνουν μέσα επικοινωνίας από απόσταση.</p> <p>Να παρατηρήσουν τη μεταβολή των μέσων επικοινωνίας από απόσταση στο πέρασμα του χρόνου.</p> <p>Να αξιολογήσουν τη σημασία των σύγχρονων μέσων επικοινωνίας στην καθημερινή ζωή και να ασκηθούν στη σωστή χρήση τους.</p>	<p>Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.)</p> <p>Τα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας από απόσταση, άλλοτε και τώρα</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>Με υποθετικό σενάριο προσπαθούν να επικοινωνήσουν με κάποιον συγγενή ή φίλο που βρίσκεται σε άλλη πόλη και καταγράφουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να το πετύχουν αυτό σήμερα, αξιολογούν και επιλέγουν, κατά περίπτωση, τον προσφορότερο.</p> <p>Κάνουν το ίδιο υποθέτοντας ότι ζουν σε παλαιότερες εποχές και αναζητούν τρόπους επικοινωνίας από απόσταση (φрукτωρίες, τύμπανα, έφιπποι αγγελιαφόροι, ταχυδρομικά περιστερία κ.λπ.).</p> <p>Περιγράφουν το «ταξίδι» μιας επιστολής.</p>
<p>Να εξοικειωθούν με την «κριτική ανάγνωση» των ενημερωτικών ψυχαγωγικών εντύπων.</p> <p>Να προβληματιστούν και να αναγνωρίσουν την αξία της σωστής, έγκυρης αλλά και πολυφωνικής ενημέρωσης.</p>	<p>Εφημερίδες περιοδικά Έντυπα και ενημέρωση</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>Συγκεντρώνουν στην τάξη αγαπημένα τους περιοδικά, επιλέγουν ομαδικά ένα άρθρο και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους.</p> <p>Καταγράφουν τίτλους εφημερίδων και περιοδικών που γνωρίζουν και συζητούν για την ποικιλία και την πολυφωνία της ενημέρωσης.</p> <p>Δημιουργούν τη δική τους εφημερίδα με θέματα που ενδιαφέρουν τους ίδιους και τους συμμαθητές τους (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Ιστορία, Θρησκευτικά).</p>
<p>Να αναγνωρίσουν ότι η κατανάλωση είναι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής των ανθρώπων και να τη διακρίνουν από την υπερκατανάλωση.</p> <p>Να προβληματιστούν για το ρόλο της διαφήμισης στην υπερκατανάλωση και να αποκτήσουν κριτική στάση απέναντι στα διαφημιστικά μηνύματα και τα καταναλωτικά πρότυπα (τηλεοπτική αγωγή).</p> <p>Να γνωρίσουν, μαζί με τα δικά μας, τα προϊόντα που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν ότι κυκλοφορούν προϊόντα που μπορεί να προκαλέσουν βλάβη στην υγεία τους και διακρίνουν στη συσκευασία των</p>	<p>Κατανάλωση</p> <p>Κατανάλωση και υπερκατανάλωση</p> <p>Κατανάλωση και διαφήμιση</p> <p>(Ο ρόλος της διαφήμισης, προϊόντα από την Ε.Ε., προδιαγραφές προϊόντων, προστασία καταναλωτή).</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>Παρουσιάζουν παραδείγματα κατανάλωσης από την καθημερινή ζωή (διατροφή, ένδυση, κ.ά.) και προβληματίζονται για αντίστοιχα παραδείγματα υπερκατάλωσης.</p> <p>Καταγράφουν 10 προϊόντα που θα ήθελαν να αγοράσουν και εξετάζουν αν καλύπτουν τις πραγματικές τους ανάγκες.</p> <p>Παρατηρούν στο χάρτη που τους δίνεται τις χώρες της Ε.Ε. και ερευνούν ποια προϊόντα από αυτά που αγοράζει η οικογένεια τους προέρχονται από την Ε.Ε. και ποια όχι. Κάνουν έρευνα σχετικά με τους κανόνες συσκευασίας και τυποποίησης των Τροφίμων που προέρχονται από την Ε.Ε., αναζητώντας κοινά στοιχεία και σύμβολα στη συσκευασία των προϊόντων αυτών.</p> <p>Συγκεντρώνουν στην τάξη συσκευασίες γνωστών τους προϊόντων, διαβάζουν τα συστατικά τους, εντοπίζουν ημερομηνίες παραγωγής – λήξεως, τα επιβλαβή συστατικά που περιέχουν και τα διεθνή σύμβολα που αναγράφονται (Γλώσσα, Μαθηματικά).</p>

<p>προϊόντων τα επιβλαβή συστατικά.</p> <p>Να αναγνωρίσουν βασικά διεθνή σύμβολα που προειδοποιούν για τη χρήση και την επικινδυνότητα υγρών και στερεών.</p>		
<p>Να συνδέσουν την παρουσία συγκοινωνιακών και μεταφορικών δικτύων με την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών των ανθρώπων.</p> <p>Να καταγράψουν τα κύρια μέσα μεταφοράς ανθρώπων και αγαθών.</p> <p>Να εντοπίσουν ορισμένα από τα προβλήματα που δημιουργεί η υπερανάπτυξη των μέσων μεταφοράς.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τη σημασία τήρησης κανόνων ασφαλούς μετακίνησης και μεταφοράς.</p> <p>Να συνδέσουν τις μεταφορές με την κατανάλωση ενέργειας, τη ρύπανση και να προβληματιστούν για την αναγκαιότητα όλων των μεταφορών.</p>	<p><i>Μεταφορές</i></p> <p>Η αναγκαιότητα των μεταφορών</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Εξετάζουν τη ζωή ενός ανθρώπου σε μια πόλη ή σε ένα χωριό και τα μέρη που είναι υποχρεωμένος να επισκεφθεί καθημερινά για τις διάφορες ανάγκες του. Προβληματίζονται για την αναγκαιότητα των συγκοινωνιών και τις συνέπειες της έλλειψής τους.</p> <p><i>Συζητούν για την ασφαλή χρήση των μέσων μετακίνησης, γράφουν και ζωγραφίζουν τους σχετικούς κανόνες τους οποίους θα πρέπει να τηρούν. Δημιουργούν διαφημιστικά μηνύματα και αφίσες (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Συγκεντρώνουν και αναλύουν παραδείγματα που αποδεικνύουν ότι η υπερανάπτυξη των μέσων μεταφοράς προκαλεί προβλήματα (νέφος, κυκλοφοριακό).</p>
<p>Να έρθουν σε επαφή με στοιχεία του αρχαίου αλλά και του λαϊκού μας πολιτισμού.</p> <p>Να γνωρίσουν χώρους πολιτισμικής αναφοράς (αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία λαϊκής τέχνης κ.λπ.)</p>	<p><i>Πολιτισμός της χώρας μας</i></p> <p>Πολιτισμός της χώρας μας (Κλασική αρχαιότητα και λαϊκός πολιτισμός)</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p><i>Συγκεντρώνουν και αναπαριστάνουν στοιχεία από τον το λαϊκό πολιτισμό (ήθη, έθιμα, παροιμίες, ανιγμάτα, θρύλους, διηγήσεις) (Ιστορία, Γλώσσα, Θρησκευτικά, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Συγκεντρώνουν πληροφορίες για παιδικές Παραστάσεις τις αναλύουν και επιλέγουν την παράσταση που θα ήθελαν να παρακολουθήσουν.</p>
<p>Να συγκρίνουν τα ατομικά με τα ομαδικά αθλήματα και να εντοπίζουν τις διαφορές μεταξύ τους.</p> <p>Να γνωρίσουν την ιστορία και την εξέλιξη των Ολυμπιακών Αγώνων.</p> <p>Να γνωρίσουν την ιστορία και την εξέλιξη των Παραολυμπιακών Αγώνων.</p>	<p><i>Αθλητισμός -Ολυμπιακή ιδέα</i></p> <p>Ατομικά και ομαδικά αθλήματα</p> <p>Ολυμπιακή ιδέα (Ολυμπιακοί και παραολυμπιακοί Αγώνες)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Διακρίνουν τα ατομικά αθλήματα (επίδειξη προσωπικής ικανότητας) από τα ομαδικά (μάθημα συνεργασίας μεταξύ πολλών ανθρώπων).</p> <p><i>Συγκεντρώνουν, αξιολογούν και ταξινομούν πληροφορίες για τους Ολυμπιακούς Αγώνες (αρχαία και σύγχρονη ιστορία), καθώς και για τους Παραολυμπιακούς (Ιστορία, Γλώσσα, Φυσική Αγωγή).</i></p>

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Θέμα: Πολιτισμός: Οργανώνουν επισκέψεις σε Μουσεία ή αρχαιολογικούς χώρους και αξιοποιούν τις εμπειρίες και τις πληροφορίες που συλλέγουν π.χ. δημιουργούν με ζωγραφική, κεραμική κ.λπ. (π.χ. εικόνες από τη ζωή των ανθρώπων σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους). **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Πολιτισμός, Αλληλεπίδραση, Χώρος – χρόνος, Επικοινωνία, Ομοιότητα – διαφορά κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία, στην Τεχνολογία.

Θέμα: Οι μεταφορές: Ομαδικές εργασίες όπου οι μαθητές: 1) αποτυπώνουν σε χαρτί (ζωγραφική, καρτεπικόλληση (κολάζ) διάφορες συνθέσεις με θέμα τα μέσα μεταφοράς, τη σχέση μας με αυτά, την ιστορική τους εξέλιξη κ.ά. 2) παρουσιάζουν δρώμενα με τις εμπειρίες τους σε διαφορετικά μέσα μεταφοράς. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – χρόνος, Επικοινωνία, Μεταβολή, ομοιότητα – διαφορά κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία.

Θέμα: Η εργασία: Οι μαθητές εργάζονται σε μικρές ομάδες και δημιουργούν με ζωγραφική, μουσική ή θεατρικά δρώμενα εργασίες/ συνθέσεις που έχουν σχέση με τα επαγγέλματα και την καθημερινή ζωή. **Θεμελιώδεις**

διαθεματικές έννοιες: Αλληλεπίδραση, Χώρος – Χρόνος, Μεταβολή, Μονάδα – Σύνολο, Σύστημα.
Προεκτάσεις στα Εικαστικά, στη Μουσική, στη Γλώσσα, στην Ιστορία.

Θέμα: Η Ενέργεια στη ζωή μας: Ομαδικές εργασίες όπου οι μαθητές δραματοποιούν ή συνθέτουν εργασίες (ζωγραφική, καρτεπικόλληση (κολάζ)) με θέμα μια μορφή ενέργειας (π.χ. ηλεκτρισμός) στην καθημερινή τους ζωή και παρουσιάζουν τις διαφορές που θα είχε η καθημερινότητά τους χωρίς αυτήν. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – Χρόνος, Μεταβολή, Ομοιότητα – διαφορά κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα εικαστικά, στην Ιστορία, στη Γλώσσα, στη Φυσική, στις Νέες Τεχνολογίες.

ΤΑΞΗ Δ΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές δραστηριότητες
Αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος		
<p><i>Οι μαθητές επιδιώκεται:</i></p> <p>Να κατανοήσουν ότι το γεωγραφικό διαμέρισμα αποτελεί τμήμα της χώρας το οποίο έχει προσδιοριστεί με γεωγραφικά κυρίως κριτήρια.</p> <p>Να αναγνωρίσουν στο χάρτη της Ελλάδας τα γεωγραφικά διαμερίσματά της, να ορίσουν τη σχετική τους θέση ως προς το γεωγραφικό διαμέρισμα στο οποίο ζουν και να εντοπίσουν βασικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά σχετικά με το περιβάλλον τους.</p> <p>Να κατανοήσουν τις έννοιες ηπειρωτικό και νησιωτικό διαμέρισμα και να προσδιορίσουν τις ομοιότητες και διαφορές τους.</p>	<p><i>Γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας</i></p> <p>Γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας</p> <p style="text-align: center;">(3 ώρες)</p>	<p>Οι μαθητές:</p> <p><i>Παρατηρούν το χάρτη της Ελλάδας, διακρίνουν το δικό τους και τα άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα, τα ονομάζουν, ορίζουν τη σχετική τους θέση, αναφέρουν και παρουσιάζουν με διάφορους τρόπους τα κυριότερα στοιχεία της διαφοροποίησής τους ως προς στο διαμέρισμα στο οποίο ζουν. Διαπιστώνουν την επίδραση των γεωγραφικών και ιστορικών στοιχείων στη διαμόρφωση των γεωγραφικών διαμερισμάτων (Θρησκευτικά, Ιστορία, Γλώσσα, Μαθηματικά)</i></p> <p>Παρατηρούν το γεωμορφολογικό χάρτη της Ελλάδας και αναζητούν και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ηπειρωτικών και των νησιωτικών γεωγραφικών διαμερισμάτων.</p> <p>Απεικονίζουν γραφικά και αναπαριστούν ανάγλυφα (με πηλό, πλαστελίνη, γύψο, κ.λπ.) το γεωγραφικό διαμέρισμα στο οποίο ανήκουν.</p>
<p>Να αναγνωρίσουν στο χάρτη το δικό τους νομό και να περιγράψουν τη σχετική θέση του.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τους άλλους νομούς του γεωγραφικού διαμερίσματος στο οποίο ζουν και να ορίσουν τη σχετική τους θέση ως προς το δικό τους νομό.</p> <p>Να καταγράψουν τις σημαντικές πόλεις και τους χαρακτηριστικούς οικισμούς του νομού τους.</p>	<p><i>Οι νομοί του γεωγραφικού μας διαμερίσματος</i></p> <p>Οι νομοί του γεωγραφικού μας διαμερίσματος</p> <p style="text-align: center;">(3 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν το χάρτη του γεωγραφικού τους διαμερίσματος, ονομάζουν τους νομούς του και προσδιορίζουν τη γεωγραφική θέση του δικού τους νομού.</p> <p>Καταγράφουν τις πρωτεύουσες των νομών του γεωγραφικού τους διαμερίσματος.</p> <p><i>Καταγράφουν παλαιότερες ονομασίες (αν υπάρχουν) των πόλεων, βουνών, ποταμών, κ.λπ. που ανήκουν στο γεωγραφικό τους διαμέρισμα και τις συγκρίνουν με τις σύγχρονες ονομασίες. Οργανώνουν σχετικά παιχνίδια γνώσεων (Ιστορία, Γλώσσα, Θρησκευτικά).</i></p>
<p>Να γνωρίσουν οικοσυστήματα της περιοχής τους.</p> <p>Να κατανοήσουν τη σημασία της χλωρίδας και της πανίδας στη ζωή (επαγγελματική κ.λπ.) των ανθρώπων της περιοχής τους.</p>	<p><i>Οικοσυστήματα του γεωγραφικού μας διαμερίσματος</i></p> <p>Φυτά και ζώα του γεωγραφικού διαμερίσματος και της Ελλάδας</p> <p style="text-align: center;">(2 ώρες)</p>	<p><i>Με τη μεθοδολογία της μελέτης πεδίου και των περιβαλλοντικών μονοπατιών προσεγγίζουν ένα οικοσύστημα της περιοχής τους, παρατηρούν και περιγράφουν τα χαρακτηριστικά στοιχεία του οικοσυστήματος, τη λειτουργία του και κάνουν υποθέσεις για τις αλληλεπιδράσεις των στοιχείων του και τους παράγοντες που θα προκαλούσαν διαταραχή στη ισορροπία του καθώς και για τις επιπτώσεις της διαταραχής αυτής(Γλώσσα, Μαθηματικά, Ιστορία).</i></p> <p>Συγκεντρώνουν φωτογραφίες για τη χλωρίδα και την πανίδα του γεωγραφικού τους διαμερίσματος και συζητούν για τη σχέση τους με το γεωγραφικό του ανάγλυφο.</p>

<p>Να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν τα μέρη του καρπού και του άνθους σε χαρακτηριστικά φυτά της περιοχής τους.</p> <p>Να περιγράφουν χαρακτηριστικούς καρπούς και άνθη και να αναγνωρίσουν τη σημασία τους στην αναπαραγωγή των φυτών.</p> <p>Να διακρίνουν τα διαφορετικά σπέρματα που έχουν διάφορα φυτά, να κάνουν βασικές ταξινομήσεις και να αναγνωρίζουν το ρόλο των σπερμάτων στην αναπαραγωγή των φυτών.</p>	<p>Άνθος και καρπός</p> <p>(Διάκριση άνθους – καρπού, Κύκλος ζωής των φυτών: επικονίαση, παραγωγή σπερμάτων, αναπαραγωγή, Διάκριση χαρακτηριστικών φυτών της περιοχής τους με βάση τους καρπούς και τα σπέρματα).</p> <p>(1 ώρα)</p>	<p>Συγκεντρώνουν στην τάξη άνθη και καρπούς από την Περιοχή τους και μαθαίνουν τα μέρη από τα οποία αποτελούνται.</p> <p>Αντιστοιχίζουν τη διαδικασία αναπαραγωγής (άνθη, επικονίαση, γονιμοποίηση) με κατάλληλες εικόνες. Εντοπίζουν τα σπέρματα σε διάφορους καρπούς.</p> <p><i>Παρατηρούν τις κοτυληδόνες σε βρεγμένα σπέρματα. Σε πίνακα συλλέγουν και ταξινομούν τις παρατηρήσεις τους (μονοκοτυλήδονα- σιτάρι, καλαμπόκι, ρύζι/δικοτυλήδονα - φασόλι, κουκί, φακή, κ.λπ). Δημιουργούν συνθέσεις με σπέρματα (π.χ. ψηφιδωτά) (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητική Αγωγή).</i></p>
<p>Να διακρίνουν και να ταξινομούν τα ζώα στις δύο βασικές κατηγορίες, σπονδυλωτά και ασπόνδυλα.</p> <p>Να γνωρίσουν τη ζωή χαρακτηριστικών ασπόνδυλων (μελίτσα).</p>	<p>Ασπόνδυλα και σπονδυλωτά</p> <p>(Διάκριση των ζώων σε ασπόνδυλα και σπονδυλωτά, Τρόπος ζωής χαρακτηριστικών ασπόνδυλων)</p> <p>(1 ώρα)</p>	<p>Αναζητούν, συλλέγουν και ταξινομούν φωτογραφίες ζώων στις δύο ομάδες (σπονδυλωτά, ασπόνδυλα).</p> <p>Αναζητούν και συγκεντρώνουν στοιχεία που αναφέρονται στη ζωή των μελισσών στην Κυψέλη.</p> <p><i>Παρακολουθούν βιντεοταινία σχετική με τη διαδικασία παραγωγής μελιού και την θρεπτική του αξία και συζητούν σχετικά. Οργανώνουν θεατρικό δρώμενο (μελισσοκόμος) (Γλώσσα, Μαθηματικά, Τεχνολογία, Θεατρική Αγωγή).</i></p>
<p>Να εντοπίζουν προβλήματα του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος.</p> <p>Να αξιολογήσουν τις δράσεις που μπορούν να αναπτύξουν, ώστε να προστατέψουν το περιβάλλον.</p> <p>Να γνωρίσουν τα ζώα που βρίσκονται υπό προστασία στον τόπο μας, καθώς και τα μέτρα προστασίας τους.</p>	<p><i>Προστασία φυσικού περιβάλλοντος</i></p> <p>Περιβαλλοντική επιβάρυνση και μέτρα προστασίας περιβάλλοντος</p> <p>Δράσεις για την προστασία του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος</p> <p>Ζώα που απειλούνται με εξαφάνιση.</p> <p>(8 ώρες)</p>	<p><i>Συλλέγουν στοιχεία, αναλαμβάνουν δράσεις (μελέτη πεδίου, περιβαλλοντικά μονοπάτια, επίλυση προβλήματος κ.λπ.) για την αντιμετώπιση προβλημάτων του ευρύτερου περιβάλλοντος (απορρίμματα, ανακύκλωση, ρύπανση αέρα-νερού-εδάφους, πυρκαγιές, καταστροφή δασών κ.λπ.) και αξιολογούν τα αποτελέσματα των ενεργειών τους (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Αναπτύσσουν δραστηριότητες για τη γνωριμία και την προστασία ζώων που απειλούνται με εξαφάνιση.</p>
<p>Να κατανοήσουν τη σύνδεση των προϊόντων του τόπου τους (αγροτικά, ορυκτά, βιομηχανικά κ.λπ.) με τα αντίστοιχα επαγγέλματα, παρακολουθώντας τα στη διαχρονική τους πορεία.</p> <p>Να αναλύσουν και να αναφέρουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε τρόπου ζωής (αστικού - αγροτικού). Να εντοπίσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των επαγγελμάτων που ασκούνται στο αστικό και το αγροτικό περιβάλλον.</p> <p>Να κατανοήσουν τη χρησιμότητα όλων των επαγγελμάτων στη λειτουργία του κοινωνικού συνόλου.</p> <p>Να αποκτήσουν ακόμη μεγαλύτερη εξοικείωση με τις συναλλαγές και με βασικές λειτουργίες της αγοράς.</p>	<p><i>Οικονομικές δραστηριότητες στον τόπο μας</i></p> <p>Η παραγωγή στον τόπο μας (Σύνδεση παραγωγής με τον τρόπο ζωής)</p> <p>Επαγγέλματα και ασχολίες των κατοίκων (Εικονικές συναλλαγές)</p> <p>(5 ώρες)</p>	<p>Κατά ομάδες συγκεντρώνουν και αναλύουν στοιχεία για τους παραγωγικούς τομείς του τόπου τους (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία κ.λπ.) και τα συνδέουν με τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του. Συζητούν για τη εξέλιξη της παραγωγικής δραστηριότητας του τόπου τους.</p> <p>Συλλέγουν πληροφορίες για ορισμένα χαρακτηριστικά επαγγέλματα τόσο του αγροτικού όσο και του αστικού περιβάλλοντος, π.χ χειριστής γεωργικού μηχανήματος και οδηγός τρόλεϋ.</p> <p><i>Καταγράφουν τις ασχολίες των κατοίκων στον τόπο τους, καθώς και τα παραδοσιακά επαγγέλματα Παίζουν σχετικό θεατρικό δρώμενο(Γλώσσα, Ιστορία, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Με εικονικά χαρτονομίσματα και κέρματα, κάνουν εικονικές συναλλαγές μέσα από παιχνίδια ρόλων (έμποροι, καταναλωτές κτλ).</p>

<p>Να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν τη σημασία των μεγάλων έργων στη ζωή των ανθρώπων. Να εξαγάγουν συμπεράσματα για τις πιθανές αρνητικές συνέπειες κάποιων έργων στο περιβάλλον τους.</p> <p>Να αναγνωρίσουν και να ομαδοποιήσουν μεγάλα έργα που έχουν γίνει στο νομό τους (οδικό δίκτυο, γέφυρες, λιμάνια, αεροδρόμια, τεχνητές λίμνες, φράγματα, ζεύξεις, σήραγγες, μετρό κ.ά.).</p> <p>Να διαπιστώσουν τη συμβολή μεγάλης μερίδας επαγγελματιών διάφορων ειδικοτήτων στην επίτευξη έργων μεγάλης εμβέλειας.</p>	<p>Μεγάλα έργα στον τόπο μας</p> <p>Μεγάλα έργα στον τόπο μας</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p>Συλλέγουν φωτογραφίες, σύγχρονες και παλαιότερες, με μεγάλα έργα που έχουν γίνει στο νομό τους. Αξιολογούν τη σημασία τους (π.χ. «Το φράγμα και το εργοστάσιο της ΔΕΗ στην περιοχή μας έχουν μεγάλη σημασία, γιατί προσφέρουν εργασία σε εκατοντάδες ανθρώπους») (Γλώσσα, Ιστορία, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Διακρίνουν και αναφέρουν πιθανές αρνητικές συνέπειες των μεγάλων έργων στην ευρύτερη περιοχή και στο γεωγραφικό τους διαμέρισμα και προτείνουν μέτρα για την αντιμετώπισή τους (στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους).</p>
<p>Να αποκτήσουν μεγαλύτερη εξοικείωση με τις χώρες της Ε.Ε. μέσα από την ευαισθητοποίηση στη διαφορετικότητα των γλωσσικών και των πολιτιστικών στοιχείων.</p> <p>Να διευρύνουν τη μελέτη και την επαφή τους, με τα Μ.Μ.Ε., και να εξασκηθούν στην κριτική ανάγνωση τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών προγραμμάτων, εφημερίδων και περιοδικών.</p> <p>Να προβληματιστούν και να κατανοήσουν τη σημασία της σωστής, έγκυρης αλλά και πολυφωνικής ενημέρωσης.</p> <p>Να έρθουν σε επαφή και με άλλες μορφές ενημέρωσης και επικοινωνίας (δορυφορική τηλεόραση, διαδίκτυο) και να προβληματιστούν για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους.</p> <p>Να προτείνουν τρόπους ενημέρωσης που να καλύπτουν τις δικές τους μορφωτικές και ψυχαγωγικές ανάγκες.</p>	<p>Επικοινωνία και ενημέρωση</p> <p>Οι διάφορες γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση</p> <p>Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.) (Περιοδικά, Εφημερίδες, βιβλία, Τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές)</p> <p>Νέες τεχνολογίες, διαδίκτυο</p> <p>(10 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν στο χάρτη της Ευρώπης τη λέξη π.χ. «γεια σου», γραμμένη, όπως ακριβώς τη λέει ένας μαθητής από κάθε χώρα της Ένωσης στη μητρική του γλώσσα, φορώντας την εθνική του ενδυμασία.</p> <p>Επισκέπτονται εγκαταστάσεις τοπικών εφημερίδων, ραδιοφωνικών σταθμών, περιοδικών και συζητούν με τους ειδικούς. Κάνουν την κριτική και τις προτάσεις τους για τα αφιερώματα στα παιδιά.</p> <p>Στέλνουν τις δικές τους ανταποκρίσεις σε θέματα άμεσου ενδιαφέροντός.</p> <p>Συζητούν στην τάξη για το αγαπημένο τους ηλεκτρονικό παιχνίδι.</p> <p>Χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για άντληση πληροφοριών. Δημιουργούν δική τους σελίδα και χρησιμοποιούν το ηλεκτρονικό τους ταχυδρομείο προκειμένου να λαμβάνουν και να στέλνουν τα μηνύματά τους.</p> <p>Συζητούν, επεξεργάζονται ομαδικά και παρουσιάζουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των Μ. Μ. Ε..</p> <p>Παίζουν παιχνίδια ρόλων, παρουσιάζοντας για παράδειγμα ειδήσεις σε διάφορα Μ. Μ. Ε. κ.λπ.</p>
<p>Να γνωρίσουν την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας και βασικά στοιχεία από την κληρονομιά άλλων χωρών της Ευρώπης κυρίως.</p> <p>Να γνωρίσουν την Παράδοση και μέσα από συγκρίσεις να κατανοήσουν, τη σημασία των μεταβολών οι οποίες επηρέασαν τη διαμόρφωσή της.</p> <p>Να έρθουν σε επαφή με τα θρησκευτικά μνημεία και να εντοπίσουν σημασία και τη διασύνδεσή τους με τη ζωή της</p>	<p>Πολιτισμός της Ελλάδας και άλλων χωρών</p> <p>Χώροι πολιτισμικής αναφοράς</p> <p>Χώρος, χρόνος και πολιτισμός</p> <p>(6 ώρες)</p>	<p>Πραγματοποιούν επισκέψεις (έχοντας κάνει την κατάλληλη προετοιμασία) σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος.</p> <p>Ετοιμάζουν ομαδικά το δικό τους έντυπο για την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας και της Ευρώπης.</p> <p>(Γλώσσα, Ιστορία, Αισθητικά Αγωγή)</p> <p>Συλλέγουν πληροφορίες για τις ενδυματολογικές συνήθειες των ανθρώπων μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και τη συγκρίνουν με τη σημερινή. (π.χ φορεσίες της Περιόδου του '21, του Μεσαίωνα και χαρακτηριστικά δείγματα σύγχρονης ενδυμασίας)</p> <p>Επισκέπτονται θρησκευτικά μνημεία του τόπου τους</p>

<p>διασύνδεσή τους με τη ζωή της τοπικής κοινωνίας.</p> <p>Να αναγνωρίσουν την ύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών και να εντοπίζουν βασικές ομοιότητες και διαφορές.</p>		<p>και αναζητούν στοιχεία σχετικά με τη σχέση των μνημείων αυτών με την τοπική κοινωνία.</p> <p>Οργανώνουν εκδηλώσεις για την αναβίωση ηθών, εθίμων εορτών κ.λπ. από την Ελλάδα και άλλες χώρες (ιδιαίτερα από τις χώρες από τις οποίες πιθανόν να υπάρχουν μαθητές στο σχολείο)</p>
Ανθρώπινο σώμα και άθληση		
<p>Να διακρίνουν την έννοια του αθλητισμού από τον πρωταθλητισμό.</p> <p>Να διακρίνουν την έννοια του φιλάθλου από την έννοια του σπαδού. Να προβληματιστούν για το φαινόμενο της βίας στους αθλητικούς χώρους.</p>	<p>Αθλητισμός</p> <p>Αθλητισμός (Φίλαθλος και σπαδός, Η βία στους αθλητικούς χώρους)</p> <p>(1 ώρα)</p>	<p>Συλλέγουν άρθρα από εφημερίδες που αναφέρονται στον τρόπο ζωής διαφόρων πρωταθλητών (Γλώσσα, Ιστορία, Φυσική Αγωγή).</p> <p>Συλλέγουν πληροφορίες για χαρακτηριστικά γεγονότα βίας στους αθλητικούς χώρους που συνέβησαν στο παρελθόν και καταλήγουν σε σχετικά συμπεράσματα.</p>
<p>Να αναγνωρίσουν τη χρησιμότητα των οστών για τη στήριξη του σώματος, την κίνηση, την προστασία των ευαίσθητων οργάνων και για τη γενική λειτουργία και εμφάνιση του σώματος.</p> <p>Να ονομάσουν τα κύρια μέρη του ανθρώπινου σκελετού.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι η κίνηση είναι αποτέλεσμα συνεργασίας οστών και μυών.</p> <p>Να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με συνήθειες που συμβάλλουν στη διατήρηση της καλής κατάστασης του μυοσκελετικού συστήματος και να αναγνωρίσουν το ρόλο της άθλησης σ' αυτό.</p>	<p>Το ανθρώπινο σώμα</p> <p>Το ανθρώπινο σώμα</p> <p>(Γνωρίζω το σώμα μου, Η κίνηση στον άνθρωπο)</p> <p>Αγωγή υγείας</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν τον ανθρώπινο σκελετό και τον απεικονίζουν.</p> <p>Παίζουν με εικόνες που δείχνουν εσφαλμένες και ορθές στάσεις σώματος.</p> <p>Μαθαίνουν από κάποιον ειδικό τι πρέπει να κάνουν για την καλή υγεία των οστών τους.</p> <p>Παρατηρούν τις κινήσεις που κάνουν οι μύες τους, όταν συστέλλονται και όταν είναι χαλαροί.</p> <p>Καταγράφουν καταστάσεις και δραστηριότητες της καθημερινής ζωής που συμβάλλουν στην καλή κατάσταση του μυοσκελετικού συστήματος. Παίζουν θεατρικό Παιχνίδι σχετικά με τις σωστές στάσεις του σώματος (Γλώσσα, Φυσική Αγωγή, Θεατρική Αγωγή).</p>
Άλλες ενότητες		
<p>Να δημιουργούν μίγματα με ανάμιξη και ανάδευση δύο ή τριών υλικών.</p> <p>Να διακρίνουν αν ένα υλικό διαλύεται στο νερό ή όχι.</p> <p>Να παρασκευάζουν τουλάχιστον δύο διαφορετικά μίγματα συνδυάζοντας διαφορετικά τρία υλικά (π.χ. Α-Β, Α-Γ).</p>	<p>Αναμιγνύοντας υλικά</p> <p>Δημιουργία μιγμάτων</p>	<p>Χρησιμοποιούν τρία είδη οσπρίων και φτιάχνουν μίγματα με όλους τους δυνατούς συνδυασμούς (Μαθηματικά).</p> <p>Σε τρία ποτήρια με νερό προσθέτουν αντίστοιχα μικρές ποσότητες από ζάχαρη, φωσφωρικό οινόπνευμα και λάδι. Αναδεύουν και παρατηρούν το αποτέλεσμα.</p>
<p>Να διαχωρίζουν μίγματα στα συστατικά τους με διαλογή, κοσκίνισμα, μαγνήτιση και διήθηση.</p>	<p>Διαχωρισμός μιγμάτων</p> <p>(Διαλογή, Κοσκίνισμα, Μαγνήτιση, Διήθηση)</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p>Εκτελούν απλά πειράματα διαχωρισμού μιγμάτων.</p> <p>Διαχωρίζουν με διαλογή τα συστατικά ενός μίγματος οσπρίων.</p> <p>Διαχωρίζουν με κοσκίνισμα ένα μίγμα από σουσάμι και σιμιγδάλι.</p> <p>Διαχωρίζουν με μαγνήτιση τα συστατικά ενός μίγματος που αποτελείται από σίδηρο και κάποιο άλλο υλικό που δεν μαγνητίζεται.</p> <p>Διαχωρίζουν με διήθηση μίγμα νερού και κιμωλίας.</p>
<p>Να κατανοήσουν ότι οι ενδείξεις του θερμομέτρου είναι τιμές θερμοκρασίας.</p> <p>Να μετρήσουν τη θερμοκρασία ενός σώματος με το</p>	<p>Θερμοκρασία και θερμότητα</p> <p>Θερμότητα και υλικά σώματα</p>	<p>Κάνουν απλά πειράματα προκειμένου να συσχετίσουν το θερμό με την υψηλή θερμοκρασία και το ψυχρό με τη χαμηλή θερμοκρασία.</p> <p>Μετρούν τη θερμοκρασία ποσότητας νερού, πριν και μετά τη θέρμανσή του, με χρήση θερμομέτρου</p>

Θερμόμετρο και να εκφράσουν τη μέτρηση αυτή χρησιμοποιώντας την κατάλληλη μονάδα (βαθμοί Κελσίου).		κλίμακας Κελσίου.
Να συσχετίσουν τη μεταφορά θερμότητας με ορισμένες μεταβολές των καταστάσεων της ύλης.	Μεταβολές καταστάσεων της ύλης (πήξη-τήξη, εξάτμιση, βρασμός – υγροποίηση) (2 ώρες)	Κάνουν απλά πειράματα και παρατηρήσεις σχετικά με την πήξη του νερού, την τήξη πάγου, την εξάτμιση του οιοπνεύματος, το βρασμό του νερού, την υγροποίηση των υδρατμών.
Να διαπιστώσουν την ύπαρξη του αέρα στην ατμόσφαιρα, στο νερό και στο έδαφος με περιγραφή και εκτέλεση απλών πειραμάτων.	Ατμοσφαιρικός αέρας Ατμοσφαιρικός αέρας (Η ύπαρξη του ατμοσφαιρικού αέρα: Γύρω μας Στο νερό Στο έδαφος) (1 ώρα)	Σε μια λεκάνη με νερό βυθίζουν ένα ανεστραμμένο ποτήρι στον πάτο του οποίου έχουν κολλήσει ένα βαμβάκι. Εξάγουν τα σχετικά συμπεράσματα. Χρησιμοποιούν πλαστική σύριγγα από την οποία έχουν αφαιρέσει τη βελόνα. Σπρώχνουν το έμβολο κρατώντας με το δάκτυλό τους κλειστό το στόμιο της σύριγγας. Αφήνουν ένα ποτήρι με νερό ακίνητο για μια ώρα και παρατηρούν τις φυσαλίδες που δημιουργούνται στα εσωτερικά τοιχώματα. Γεμίζουν ένα πλαστικό ποτήρι που έχει μικρές τρύπες στον πυθμένα του με χώμα. Το αναστρέφουν μέσα σε μια λεκάνη με νερό, έτσι ώστε να μη χυθεί το περιεχόμενό του και παρατηρούν τις φυσαλίδες που εξέρχονται από τις μικρές τρύπες.
Να γνωρίσουν βασικές ιδιότητες του φωτός. Να κατανοήσουν ότι τα περισσότερα αντικείμενα που εκπέμπουν φως εκπέμπουν και θερμότητα.	Το φως Φως και θερμότητα (1 ώρα)	Χρησιμοποιούν υλικά καθημερινής χρήσης, εξετάζουν τη διαφάνειά τους με φακό ή προβολέα και τα ταξινομούν σε διαφανή, ημιδιαφανή και αδιαφανή (Μαθηματικά, Γλώσσα). Παρατηρούν ότι τα περισσότερα αντικείμενα που εκπέμπουν φως εκπέμπουν και θερμότητα (ήλιος, κερί, λαμπτήρας πυρακτώσεως).

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Θέμα: Ζωή και τέχνη: Οι μαθητές παρακολουθούν βιντεοταινία, cd rom, συλλέγουν πληροφορίες από βιβλία που αφορούν την ζωή και την τέχνη (π.χ. στην Αρχαία Ελλάδα). Δημιουργούν με ζωγραφική, κατασκευές (π.χ. μακέτα), θεατρικά δρώμενα εμπνευσμένα από μια ιστορική περίοδο. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, Επικοινωνία, Ομοιότητα – διαφορά, σύστημα κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία, στις Νέες Τεχνολογίες.

Θέμα: Μουσική και επικοινωνία: Οι μαθητές γνωρίζουν διαφορετικά είδη Ελληνικής μουσικής (π.χ. Βυζαντινή, δημοτικά τραγούδια κλπ.) και χορού όπως και μουσική και χορού άλλων Εθνών (με τη χρήση cd, βιντεοταινιών και του internet). Αποτυπώνουν σε χαρτί (ζωγραφική και καρτεπικόλληση (κολάζ)) π.χ τα μουσικά όργανα. Μαθαίνουν χορούς και τραγούδια. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, Επικοινωνία, Ομοιότητα – διαφορά. **Προεκτάσεις** στη Γλώσσα, στη Μουσική, στην Ιστορία, στις Νέες Τεχνολογίες, στις Ξένες Γλώσσες, στη Μουσική.

Θέμα: Το Μουσικοκινητικό ταξίδι: Εργάζονται ομαδικά και οργανώνουν τη συλλογή τραγουδιών από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Αναγνωρίζουν τα γεωγραφικά της διαμερίσματα και ομαδοποιούν τους χορούς και τα τραγούδια ανάλογα. Παρουσιάζουν τα ευρήματά τους σε εκδήλωση. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Πολιτισμός, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Χώρος – χρόνος, Ομοιότητα – διαφορά κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία, στις Νέες Τεχνολογίες.

Θέμα: Χώρος και χρόνος: Ομαδικές εργασίες όπου οι μαθητές παρουσιάζουν (φωτογραφία, ζωγραφική, καρτεπικόλληση (κολάζ)) παλιά και καινούργια κτίρια, δημόσια και ιδιωτικά του τόπου τους ή άλλων πολιτισμών ή Εποχών. Δραματοποιούν ανθρώπινες συμπεριφορές που συμβαίνουν σε διαφορετικά κτίσματα. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, Ομοιότητα – διαφορά, Σύστημα κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία, στις Νέες Τεχνολογίες.

Ευκαιριακές ενότητες

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν θέματα που μπορούν να αποτελούν χωριστές ενότητες και να εντάσσονται από τον εκπαιδευτικό στη Μελέτη Περιβάλλοντος, ανάλογα με τη φύση τους αλλά και τις ιδιαιτερότητες και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται σε κάθε σχολείο.

Τέτοια θέματα μπορούν να είναι:

1. Επίκαιρα, δηλαδή έκτακτα φυσικά γεγονότα (έκλειψη ηλίου, σεισμοί, κ.ά.), γεγονότα από τη ζωή του σχολείου (π.χ. υποδοχή νέων μαθητών, εκδηλώσεις αλληλεγγύης, επιτεύγματα μαθητών στον αθλητικό ή άλλο τομέα κ.λπ.), της κοινότητας (π.χ. εγκαίνια σχολείου, υδραγωγείου, κ.λπ.), την εθνική ζωή και από τη διεθνή επικαιρότητα (π.χ. επιστημονικά επιτεύγματα με παγκόσμια σημασία, φυσικά φαινόμενα, κ.λπ.).

2. Εορταστικές εκδηλώσεις ποικίλου χαρακτήρα, δηλαδή, θρησκευτικές (Πάσχα, Χριστούγεννα, Πολιούχος Άγιος, κ.λπ.), εθνικές (εθνικές επετείαι, κ.λπ.), κοινωνικές (ημέρα της Γυναίκας, ημέρα της Οικογένειας, κ.λπ.), πολιτιστικές (εικαστικά γεγονότα, κ.λπ.).

3. Εποχικά, δηλαδή θέματα που έχουν σχέση με τις εποχές και τις ασχολίες των ανθρώπων, αν και αυτά τα θέματα στο μεγαλύτερο μέρος τους έχουν ενταχθεί στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών.

Το περιεχόμενο, οι στόχοι και οι δραστηριότητες αυτών των ενότητων παραμένουν ανοιχτοί και καθορίζονται κατά περίπτωση από τον ίδιο το διδάσκοντα μέσα στο πνεύμα και στις επιδιώξεις του Προγράμματος Σπουδών και στο πλαίσιο των αντιληπτικών δυνατοτήτων και δεξιοτήτων των μαθητών. Έχουν προβλεφθεί 10-15 ώρες ετήσια για τις ευκαιριακές ενότητες κατά τάξη. Ο δάσκαλος θα πρέπει να αξιοποιεί, ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες της τάξης του, εορταστικές (άλλωστε θεωρείται δεδομένη η συμμετοχή του σχολείου σε εκδηλώσεις εθνικού και θρησκευτικού χαρακτήρα), όσο και εποχικές και επίκαιρες ενότητες. Επισημαίνεται ότι τα θέματα των ενότητων αυτών προσφέρονται σαν μια ευκαιρία για σύνδεση του μαθήματος με άλλα γνωστικά αντικείμενα ή για επέκταση, αξιοποίηση και εφαρμογή σχετικών γνώσεων από άλλες ενότητες του μαθήματος της Μελέτης Περιβάλλοντος.

Η μεθοδολογική προσέγγιση παραμένει η ίδια και θα πρέπει και μέσα από τη διδασκαλία αυτών των ενότητων να δίνεται η ευκαιρία στο μαθητή να παρατηρεί, να περιγράφει, να ερμηνεύει, να κάνει υποθέσεις, να συστηματοποιεί, να καταλήγει σε συμπεράσματα, να εφαρμόζει τις γνώσεις του, να προτείνει λύσεις σε προβλήματα και να συμμετέχει ενεργά σε εκδηλώσεις και γενικότερα στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου του.

Κατάλογος Ευκαιριακών ενότητων

Επίκαιρες	<i>Γεγονότα από τη ζωή του σχολείου</i>	Υποδοχή πρωτοετών - τέλος σχολικής χρονιάς - άλλες τελετές με σχολικό περιεχόμενο. Εκπαιδευτικές εκδρομές, επισκέψεις (επίσκεψη σε μια έκθεση, αεροδρόμιο, κ.λπ.). Εκδηλώσεις αλληλεγγύης (έρανος, εθελοντική εργασία, επίσκεψη σε άτομα που υποφέρουν, κ.λπ.). Παρακολούθηση ειδικών μορφωτικών ή ψυχαγωγικών παραστάσεων (προβολή ταινιών, θεατρικών παραστάσεων, κ.λπ.). Ενδιαφέρουσες ατομικές δραστηριότητες - εντυπώσεις (ταξίδι, περιπέτεια, συλλογή, κ.λπ.). Μέτρα προστασίας και πρόνοιας (εμβολιασμοί, απολυμάνσεις κ.λπ.). Οργάνωση αθλητικοψυχαγωγικών εκδηλώσεων (ορειβασία κ.λπ.).
	<i>Γεγονότα από τη ζωή της κοινότητας</i>	Γιορτές και πανηγύρια - πολιτιστικές εκδηλώσεις. Εγκαίνια κοινωφελών έργων (καινούργιος ναός, μουσείο, παιδική χαρά κ.λπ.). Κλείσιμο εργοστασίων, επιχειρήσεων. Εμφάνιση έντονων κοινωνικών προβλημάτων (ανεργία, ρατσιστικές εκδηλώσεις, κ.λπ.). Προβλήματα που δημιουργούνται μετά από θεομηνίες (καταστροφή σοδειάς, περιουσιών, κ.λπ.). Επίσκεψη σημαντικών προσώπων (πρωθυπουργός, αρχηγός ξένου κράτους, νομάρχης, αρχιεπίσκοπος, κ.λπ.) Δωρεές ή παραχωρήσεις στην κοινότητα ή στο σχολείο. Οργάνωση επιστημονικών και ενημερωτικών εκδηλώσεων
	<i>Γεγονότα από τη ζωή του λαού μας</i>	Τοπικά επεισόδια (διαδηλώσεις, διαμαρτυρίες, απεργίες, κ.ά.). Εκλογές. Ανακάλυψη πλουτοπαραγωγικών πηγών. Έρευνα, εκδηλώσεις αλληλεγγύης γενικότερου ενδιαφέροντος.
	<i>Γεγονότα από τη ζωή της ανθρωπότητας</i>	Κατακτήσεις της επιστήμης (δορυφόροι, διαστημικά ταξίδια, άλλες τεχνολογικές επιτεύξεις, ανακαλύψεις στην ιατρική, κ.λπ.) Πολεμικές συγκρούσεις με αποτελέσματα που επηρεάζουν τη ζωή και το περιβάλλον ολόκληρου του πλανήτη.
	<i>Έκτακτα φυσικά φαινόμενα και προβλήματα</i>	Ουράνια και άλλα φαινόμενα (εκλείψεις ηλίου ή σελήνης, ουράνιο τόξο, κ.λπ.). Γεωλογικές μεταβολές (σεισμοί, πλημμύρες, θύελλες, κατολισθήσεις, κ.λπ.)

		Οικολογικά και άλλα φαινόμενα (ρύπανση ατμόσφαιρας, θάλασσας, υγροτόπων, αποξηράνσεις, κ.λπ.) Μύθοι σχετικοί με φυσικά φαινόμενα (ο Αίολος, ο Φαέθων, ο Εγκέλαδος, κ.λπ.).
Εορταστικές εκδηλώσεις	Θρησκευτικές γιορτές και εκδηλώσεις	Χριστούγεννα και Πρωτοχρονιά. Των Τριών Ιεραρχών. Της Αποκριάς και της Καθαρής Δευτέρας. Εορτή του Πάσχα. Γιορτές αγίων
	Εθνικές γιορτές και εκδηλώσεις	28 ^η Οκτωβρίου 1940. 25 ^η Μαρτίου 1821. Η γιορτή της σημαίας. Η γιορτή του Πολυτεχνείου και της Εθνικής Αντίστασης.
	Τοπικές γιορτές και εκδηλώσεις (θρησκευτικές και εθνικές)	Ο πολιούχος της κοινότητας. Τοπικά πανηγύρια. Επέτειος ιστορικών και θρησκευτικών γεγονότων της περιοχής (μνήμη πεσόντων, αγίων, περιφορά εικόνων, μνήμη ηρώων, κ.λπ.). Ανέγερση μνημείου, ναού, κ.λπ.
	Κοινωνικές, πολιτιστικές και άλλες εκδηλώσεις τοπικής και διεθνούς σημασίας	Η Παγκόσμια ημέρα Υγείας. Η ημέρα του πράσινου. Η γιορτή της μητέρας και του πατέρα. Η ημέρα του παιδιού. Η εβδομάδα πρόληψης ατυχημάτων. Εκδηλώσεις με κοινωνικό πολιτιστικό και οικονομικό χαρακτήρα (γιορτή κρασιού, μελιτζάνας, κ.λπ.). Η ημέρα της οικογένειας. Η ημέρα της γυναίκας. Η ημέρα κατά των ναρκωτικών. Η ημέρα κατά του Aids. Η ημέρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
Εποχικές		Η φύση που αλλάζει. Συγκομιδή καρπών και σχετικές ασχολίες (θερισμός, τρύγος, μάζεμα ελιάς, κρασί, λάδι). Μετακινήσεις - Μετοικήσεις. Γιορταστικές εκδηλώσεις και αναψυχή. Αναβίωση τοπικών ηθών και εθίμων.

3. Προτεινόμενες μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Κατά το σχεδιασμό των διδακτικών δραστηριοτήτων και ενεργειών θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη:

το επίπεδο νοητικής ανάπτυξης του μαθητή,

οι προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες του,

οι ψυχοκοινωνικές και συναισθηματικές ανάγκες του,

το είδος και ο βαθμός δυσκολίας των αντικειμένων για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

οι ιδιαιτερότητες του οικογενειακού και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος

Το μάθημα «Η Μελέτη Περιβάλλοντος» έχει θεματική και μεθοδολογική αυτοτέλεια. Η διδακτική προσέγγιση πρέπει να γίνεται με ερευνητικές και ανακαλυπτικές μεθόδους - μέσα κυρίως από βιωματικές προσεγγίσεις- με τρόπο ώστε να είναι δυνατή, σε όλα τα στάδια, η ενεργός συμμετοχή του μαθητή.

Η μεθοδολογία θα πρέπει να προβλέπει και να περιλαμβάνει εναλλακτικούς τρόπους οικοδόμησης της γνώσης, με την αξιοποίηση όλων των μέσων για την επίτευξη του σκοπού της διδασκαλίας του μαθήματος και των επιμέρους στόχων.

Στο πλαίσιο μιας παιδείας αλληλοαποδοχής και μη αποκλεισμού η μεθοδολογία θα πρέπει να προσφέρει τη δυνατότητα πρόσβασης στο περιεχόμενο του μαθήματος σε όλους τους μαθητές, ανεξαρτήτως φυσικών, νοητικών, ψυχικών ιδιαιτεροτήτων και να δίνει σε όλους τους μαθητές ευκαιρίες επιτυχίας.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού και του μαθητή επαναπροσδιορίζεται μέσα από το διαθεματικό και βιωματικό χαρακτήρα της Μελέτης του Περιβάλλοντος, αφού εκπαιδευτικός και μαθητής λειτουργούν ως συνεργάτες και συνεργενητές. Ο εκπαιδευτικός δεν έχει την αποκλειστική ιδιοκτησία της γνώσης αλλά υποκινεί την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, γίνεται διευκολυντής της ομάδας, υποβοηθά και καθοδηγεί την ερευνητική δραστηριότητα ενθαρρύνοντας και δραστηριοποιώντας όλους τους μαθητές ώστε να γίνουν οι ίδιοι δημιουργοί της νέας γνώσης και να αναπτύξουν πρωτοβουλίες.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η μέθοδος και τα μέσα διδασκαλίας πρέπει να εναρμονίζονται με τη διδασκόμενη ύλη.

Σε κάθε ενότητα θα προτείνονται ποικίλες δραστηριότητες, με τις οποίες τα επιμέρους θέματα της ίδιας ή διαφορετικών εννοιών θα παρουσιάζονται *συνθετικά και διαθεματικά*, όπου υπάρχει η δυνατότητα.

Ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές θα έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν τις κατάλληλες κάθε φορά δραστηριότητες με τις οποίες θα προσεγγίζουν την κάθε θεματική.

Τα είδη των δραστηριοτήτων που προτείνονται στη Μελέτη Περιβάλλοντος ενδεικτικά είναι:

- Παρατήρηση, περιγραφή, ερμηνεία της λειτουργίας του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος
- Έρευνα για τη διαπίστωση ενός προβλήματος και αναζήτηση προτάσεων και λύσεων για την αντιμετώπισή του
- Επισκόπηση απόψεων
- Συλλογή πληροφοριών από ειδικούς
- Ολοκληρωμένα σχέδια εργασίας (projects)
- Μελέτη περίπτωσης.
- Παιχνίδια ρόλων
- Δραστηριότητες προσομοίωσης
- Δραματοποιήσεις και θεατρικά παιχνίδια
- Εργασία σε ομάδες
- Αξιοποίηση πηγών και μέσων απόκτησης γνώσης (βιβλιοθήκες Η/Υ, εργαστήρια, πληροφορίες από ειδικούς)
- Οργανωμένες εκπαιδευτικές περιηγήσεις στο φυσικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον
- Μετακίνηση και επιτόπου μελέτη των στοιχείων του περιβάλλοντος
- Εξωσχολικές δραστηριότητες (εκδρομές, επισκέψεις, Μουσειακή Εκπαίδευση κ.λπ.)
- Δράσεις που ενισχύουν την αλληλεπίδραση με την τοπική κοινωνία
- Συμμετοχή των μαθητών σε τοπικά αλλά και διεθνή δίκτυα πληροφοριών και προγραμμάτων
- Αξιοποίηση όλων των μορφών της Τέχνης

4. Μέσα διδασκαλίας

Τα μέσα διδασκαλίας πρέπει να συμβάλλουν στην επίτευξη του σκοπού και των στόχων που τέθηκαν παραπάνω. Διδακτικά εγχειρίδια, αλλά και άλλα διδακτικά υλικά για το μαθητή βοηθούν τον προβληματισμό, την έρευνα, την ευαισθητοποίηση και την απόκτηση σφαιρικής αντίληψης τόσο για το φυσικό όσο και για το κοινωνικό περιβάλλον.

Το πρόσθετο διδακτικό υλικό μπορεί να είναι κάθε μέσο που παρέχεται στο σχολείο, όπως:

Βιβλία (από τη βιβλιοθήκη του σχολείου ή των μαθητών)

Διαφάνειες

Βιντεοταινίες, μαγνητοταινίες

Χάρτες, άτλαντες, υδρόγειος σφαίρα

Μακέτες

Προπλάσματα

Λογισμικό για τους Η/Υ

Παιδαγωγικό υλικό από το διαδίκτυο

Υλικό από τα Μ.Μ.Ε.

Έργα τέχνης (εικαστικά, μουσικά, κ.λπ)

Αφίσες.

5. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας κάθε αντικείμενου. Για μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση είναι αναγκαίο να καθορίζεται: τι αξιολογείται, πώς αξιολογείται, για ποιο σκοπό αξιολογείται, ποιος αξιολογεί. Η θεματική και μεθοδολογική προσέγγιση του μαθήματος «Μελέτη του Περιβάλλοντος» ευνοεί τη χρησιμοποίηση εναλλακτικών μορφών αξιολόγησης, όπως είναι οι διαδικασίες κατάκτησης της γνώσης με βιωματικό κυρίως τρόπο και ιδιαίτερα τα σχέδια εργασίας στα οποία παρέχεται η δυνατότητα μελέτης ενός θέματος από διαφορετικές επιστημονικές προοπτικές με έμφαση στην αξιοποίηση των κυριότερων χαρακτηριστικών της διαθεματικής προσέγγισης.

6. Προδιαγραφές βιβλίων και λοιπού διδακτικού

Η δημιουργία διδακτικού υλικού για τη Μελέτη Περιβάλλοντος θα πρέπει να είναι σύμφωνο με τις παρακάτω προδιαγραφές:

Διδακτικό υλικό για τον Μαθητή

Βιβλίο του Μαθητή:

Γενικές προδιαγραφές

Τα βιβλία του Μαθητή για τη διδασκαλία του μαθήματος της Μελέτης Περιβάλλοντος θα πρέπει να ακολουθούν τις γενικές προδιαγραφές για τα βιβλία και επί πλέον να εξασφαλίζουν:

α. Ως προς το περιεχόμενο

Έμφαση στους συσχετισμούς, στους συνδυασμούς και στις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, καθώς και στη συνεχή αλληλεπίδραση και στη διαρκή μεταβολή και εξέλιξή τους.

Επιστημονική εγκυρότητα και αξιοπιστία, χωρίς ωστόσο να προσφέρουν τις επιστημονικές γνώσεις αυτούσιες αλλά με τη μορφή της διδασκίας ύλης, κυρίως μέσα από δραστηριότητες. Έτσι θα γίνονται ευκολότερα αντιληπτές κάποιες δύσκολες έννοιες.

Προτεινόμενες δραστηριότητες οι οποίες θα υποκινούν τους μαθητές να συζητούν για τα διάφορα θέματα, να παρατηρούν, να περιγράφουν να αξιολογούν και να ερμηνεύουν.

Δραστηριότητες που θα απαιτούν πρόσθετο υποστηρικτικό υλικό το οποίο θα εξασφαλίζεται είτε από σχετική έρευνα των μαθητών είτε θα περιλαμβάνεται στο εποπτικό υλικό.

Δραστηριότητες που θα προωθούν την κοινωνικοποίηση των μαθητών.

Την ανταπόκριση στις πολύπλοκες ανάγκες του πλουραλιστικού και διαπολιτισμικού χαρακτήρα της σύγχρονης κοινωνίας.

β. Ως προς τη διάθρωση και τη διάταξη της ύλης:

Κατάλληλη διάρθρωση ώστε να εξασφαλίζεται η συνέχεια στο περιεχόμενο.

Δημιουργία ερεθισμάτων για την αξιοποίηση άλλων πρόσθετων πηγών πληροφόρησης ώστε να οδηγείται ο μαθητής στην αυτενεργό μάθηση.

Διευκόλυνση της μάθησης και της απόκτησης νέων γνώσεων, που αντιστοιχούν στην ηλικία των μαθητών, με ευχάριστο και κατά το δυνατό βιωματικό τρόπο.

Διευκόλυνση και προώθηση της διαθεματικής προσέγγισης, με παράλληλη εξασφάλιση της συνοχής των μαθημάτων σε ένα διεπιστημονικό πλαίσιο.

γ. Ως προς τη διδακτική μεθοδολογία:

Προσέγγιση των εννοιών, γνώσεων, δεξιοτήτων και αξιών σύμφωνη με τη μεθοδολογία που προβλέπεται τόσο από το Δ.Ε.Π.Π.Σ όσο και από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος. Προώθηση, δηλαδή, κατά το δυνατό, της βιωματικής – επικοινωνιακής μεθόδου και των συνθετικών – δημιουργικών εργασιών (projects), είτε ολοκληρωμένων είτε, αν δεν υπάρχει η δυνατότητα, μεμονωμένων σταδίων αυτών.

Μεθοδική και ευρηματική διάχυση της Τέχνης σε όσες ενότητες προσφέρονται.

δ. Ως προς την παρουσίαση τους:

Να είναι ευχάριστα, ελκυστικά, φιλικά προς το μαθητή και να παρουσιάζουν με τον ευκολότερο δυνατό τρόπο σύνθετες έννοιες.

Ειδικές προδιαγραφές

Στα βιβλία του μαθητή θα πρέπει:

Να ακολουθούνται σταθερά μοτίβα για την παρουσίαση των διαφόρων εννοιών.

Να χρησιμοποιούνται τίτλοι και υπότιτλοι που να αναδεικνύουν με σαφήνεια τις κεντρικές ιδέες του κειμένου.

Να διατάσσεται το κείμενο με τρόπο ο οποίος να στηρίζει τη βιωματική διαδικασία μάθησης.

Να υπάρχει λεξιλόγιο στο τέλος κάθε μαθήματος με τις σχετικές έννοιες, το οποίο θα παρουσιάζεται σε χρωματιστό πλαίσιο, με ενδεικτικές χρήσεις των λέξεων ή φράσεων.

Να υπάρχει πλούσια, σύγχρονη και ποιοτική εικονογράφηση (σκίτσα, έργα τέχνης, φωτογραφικό υλικό και συνδυασμός αυτών τα οποία θα συνοδεύουν τα σύντομα κείμενα.

Το μέγεθος των εικόνων να είναι τέτοιο, ώστε αυτές να είναι ευκρινείς με ζωηρά χρώματα για να διευκολύνεται έτσι τη μάθηση.

Κάτω από τις εικόνες να υπάρχουν πάντα λεζάντες.

Να περιλαμβάνει σύγχρονο και ελκυστικό φωτογραφικό υλικό. Φωτογραφικό υλικό και εικονογράφηση πρέπει να καλύπτουν στις πρώτες δύο τάξεις το 70-95% κάθε σελίδας, ενώ στις Γ' και Δ' τάξεις τουλάχιστον το 50%.

Σε κάθε ενότητα να παρουσιάζονται, σε ξεχωριστό πλαίσιο, οι λέξεις κλειδιά και οι νέοι όροι (όπου και όταν χρειάζονται) με διαφορετική γραμματοσειρά από το υπόλοιπο κείμενο.

Το μέγεθος των τυπογραφικών χαρακτήρων του βιβλίου και το ύψος του διάστιχου να είναι συμβατά με την ηλικία των μαθητών στους οποίους απευθύνεται.

Η οικογένεια των χαρακτήρων που χρησιμοποιείται να είναι ευανάγνωστη και η διαβάθμιση του μεγέθους των χαρακτήρων στους υπέρτιτους, τίτλους και υπότιτλους να είναι ορθολογική.

Η χρήση στοιχείων εντυπωσιασμού (διαφορετικά και έντονα χρώματα, πλάγια, έντονα γράμματα κ.λπ.) να γίνεται με φειδώ και με κριτήριο την εξυπηρέτηση των διδακτικών αναγκών

Οι λέξεις «κλειδιά» και οι νέοι όροι να γράφονται σε γραμματοσειρά comics, μεγέθους συμβατού με την ηλικία των μαθητών στους οποίους απευθύνεται το βιβλίο.

Τα βιβλία θα πρέπει να έχουν μέγεθος 150 -170 σελίδες.

Η χρησιμοποιούμενη γλώσσα πρέπει να είναι η κοινή νεοελληνική.

Τετράδιο εργασιών.

Το Τετράδιο Εργασιών πρέπει να περιέχει φύλλα δραστηριοτήτων, που θα αντιστοιχούν σε κάθε ενότητα που επεξεργάζεται στην τάξη, να έχει μέγεθος 58x86 (σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Ο.Ε.Δ.Β) και να μην ξεπερνά τις 50 σελίδες.

Οι δραστηριότητες που θα περιλαμβάνονται σ' αυτό θα πρέπει να είναι συμβατές με τη μεθοδολογία, έτσι όπως παρουσιάζεται τόσο στο Δ.Ε.Π.Π.Σ όσο και στο Πρόγραμμα Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος και να είναι διαφόρων τύπων όπως: Δημιουργικότητας, Αναζήτησης και επεξεργασίας πληροφοριών, Κριτικής σκέψης, Εφαρμογής.

Φάκελος με φύλλα αξιολόγησης:

Τα φύλλα αξιολόγησης απευθύνονται στο μαθητή.

Το περιεχόμενό τους θα πρέπει να είναι συμβατό με τη μεθοδολογία και την αξιολόγηση, έτσι όπως προβλέπεται να γίνεται, στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος και να αξιοποιεί ποικίλες τεχνικές.

Τα φύλλα αξιολόγησης θα πρέπει να έχουν μέγεθος 58x86 (σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Ο.Ε.Δ.Β) και να καλύπτουν όλες τις ενότητες του βιβλίου του μαθητή. Κάθε φύλλο αξιολόγησης θα πρέπει να είναι μέχρι 2 σελίδες.

Διδακτικό υλικό για τον Δάσκαλο

Βιβλίο του Δασκάλου

Θα πρέπει να περιλαμβάνει:

Εισαγωγικό κείμενο με γενικές πληροφορίες για τη δομή και την οργάνωση της ύλης στο βιβλίο του μαθητή.

Εισαγωγικό κείμενο για τη φιλοσοφία του μαθήματος και των μεθοδολογικών προσεγγίσεων που προτείνονται (διαθεματικότητα, σχέδια προγραμμάτων, projects κλπ.).

Εισαγωγικό κείμενο (στόχοι, μεθοδολογία κ.λπ.) για κάθε ενότητα του βιβλίου του μαθητή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες, πέραν του βιβλίου και του τετραδίου εργασιών, με έμφαση στη διαθεματικότητα και προτεινόμενα ολοκληρωμένα σχέδια εργασίας.

Θέματα που προσφέρονται για περαιτέρω συζήτηση και επεξεργασία.

Διευκρινίσεις σε όποια σημεία χρειάζεται για τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις.

Οδηγίες και προτάσεις για τη αξιοποίηση του εποπτικού υλικού.

Οδηγίες και προτάσεις για την οργάνωση όλων των ειδών των επισκέψεων (επεξεργασία πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την επίσκεψη).

Οδηγίες και προτάσεις για την οργάνωση σχολικών εκδηλώσεων και παρουσίαση δράσεων μαθητών στην τοπική κοινωνία.

Τα βιβλία θα πρέπει να έχουν μέγεθος 58x86 (σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Ο.Ε.Δ.Β).

Η χρησιμοποιούμενη γλώσσα πρέπει να είναι η κοινή νεοελληνική

Πρόσθετο πληροφοριακό υλικό για το δάσκαλο, όπου θα περιλαμβάνονται κατάλογοι με προτεινόμενες ηλεκτρονικές και ταχυδρομικές διευθύνσεις (μουσεία, οργανώσεις, υπηρεσίες κ.λπ.) που μπορούν να υποστηρίξουν και να εμπλουτίσουν το μάθημα.

Εποπτικό υλικό:

Τα βιβλία πρέπει να συνοδεύονται από εποπτικό υλικό που θα είναι στη διάθεση του εκπαιδευτικού και θα περιλαμβάνει:

Εκπαιδευτικό λογισμικό (ανάπτυξη βασικών εννοιών), παιδαγωγικό υλικό από το διαδίκτυο, υλικό από τα Μ.Μ.Ε. έργα τέχνης, διαφάνειες και αφίσες με φωτογραφικό υλικό, βιντεοταινίες, βιβλία με σχετικό πληροφοριακό υλικό, κασέτες μουσικής, λογοτεχνικές αναφορές, χάρτες, προπλάσματα.

Κατάλογο με πληροφορίες (π.χ. ταχυδρομικές και ηλεκτρονικές διευθύνσεις κ.ά.) απ' όπου μπορεί να αντληθεί πρόσθετο χρήσιμο υλικό.